

FISKALNI UČINCI UVOĐENJA DIFERENCIRANIH POREZNIH STOPA U SUSTAVU PDV-a BiH

Knez, Kristina

Master's thesis / Diplomski rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of economics Split / Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:124:642585>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-02**

Repository / Repozitorij:

[REFST - Repository of Economics faculty in Split](#)

SVEUČILIŠTE U SPLITU
EKONOMSKI FAKULTET

DIPLOMSKI RAD

**FISKALNI UČINCI UVOĐENJA
DIFERENCIRANIH POREZNIH STOPA U
SUSTAVU PDV-a BiH**

Mentor:

Prof. dr. sc. Nikša Nikolić

Student:

Kristina Knez, univ.bacc.oec.

Split, travanj, 2018.

SADRŽAJ

UVOD	4
1.1. Problem istraživanja	4
1.2. Predmet istraživanja.....	6
1.3. Ciljevi istraživanja.....	6
1.4. Istraživačka hipoteza	7
1.5. Metodologija istraživanja	8
1.6. Doprinos istraživanja	8
1.7. Struktura rada	8
1.8. Sadržaj diplomskog rada.....	9
2. KARAKTERISTIKE MODELA OPOREZIVANJA PDV-	11
2.1 Povijesni razvoj PDV-a	11
2.2 Definicija i osnovna obilježja PDV-a.....	14
2.3 Karakteristike jednostopnog modela oporezivanja.....	17
2.4. Karakteristike višestopnog modela oporezivanja	18
3. ANALIZA PDV-A U KONKRETNIM POREZNIM SUSTAVIMA	21
3.1. Karakteristike PDV- a u Hrvatskoj.....	21
3.2. Karakteristike PDV-a odabranih zemalja EU	23
4. OPOREZIVANJE PDV-OM U BIH.....	28
4.1. Karakteristike PDV-a u BiH	28
4.2. Efikasnost PDV-a u BiH u odnosu na druge zemlje EU	34
5. EMPIRIJSKA ANALIZA UČINKOVITOSTI UVOĐENJA DIFERENCIRANIH STOPA U SUSTAV PDV-A	38
5.1. Istraživanje fiskalnih učinaka uvođenja diferenciranih stopa u sustav PDV-a BiH	38
5.2. Efikasnost novog sustava PDV-a	48

5.3 Rezultati	50
6.ZAKLJUČAK.....	52
LITERATURA.....	54
POPIS TABLICA I GRAFOVA	57
SAŽETAK	57
SUMMARY	58

UVOD

1.1. Problem istraživanja

Bosna i Hercegovina je izrazito fiskalno decentralizirana zemlja u kojoj svaka razina vlasti donosi fiskalnu politiku. Uprava za neizravno oporezivanje uspostavljena je kao administrativni aparat u funkciji naplate i kontrole indirektnih poreza na državnoj razini. Iako je zabilježen značajan napredak u razvoju Uprave za neizravno oporezivanje (UNO) i dalje postoji potreba za izmjenama i unaprjeđenjima u okviru mobiliziranja prihoda od PDV-a.¹ Indirektni porezi u BiH obuhvaćaju: porez na dodanu vrijednost, carine, akcize i putarine. U 2003. godini započela je reforma sustava indirektnog oporezivanja, te je od 2006. godine na snazi primjena poreza na dodanu vrijednost. Uvođenjem PDV-a dodatno se produbio jaz između izravnih i neizravnih poreza. U cilju povećanja naplate prihoda od indirektnih poreza naglasak je stavljen na uspostavljanje sustava razmjene informacija između poreznih uprava te izmjena stopa PDV-a.² U Bosni i Hercegovini se primjenjuje jednostopni model poreza na dodanu vrijednost zasnovan na jedinstvenoj stopi od 17% koja je znatno niža od prosječne stope u zemljama članicama Europske unije. Od uvođenja toga poreza pa sve do danas nije došlo do nikakvih izmjena u visini stope.

Problemi koji se javljaju s porezom na dodanu vrijednost odnose se na povrat poreza, te rastuće dugove prijavljenog, a nenaplaćenog poreza. Na fiskalne aspekte poreza na dodanu vrijednost utječe učešće uvoznih dobara u ponudi i potrošnji na tržištu BiH, ali i zemalja odredišta. Prihodi od uvezenih dobara imaju značajan udio u ukupnim prihodima PDV-a. Stopa poreza na dodanu vrijednost ima značajan utjecaj na visinu prihoda koji se ostvaruju ovim porezom. Naime, svako povećanje stope PDV-a za jedan postotni poen podiže omjer prihoda od PDV-a za 0,6%. Stoga je povećanje prihoda od poreza element rasta i strategije za smanjenje siromaštva.³

¹ Sudžuka, Edina (2014): Fiskalni i socijalni aspekti primjene poreza na dodanu vrijednost i poreza na dohodak u poreznom sistemu Bosne i Hercegovine, Sarajevo

² Antić, Dinka (2013) „Višerazinski fiskalni sustav u Bosni: razvoj i suočavanje s gospodarskom krizom“, Institut za javne financije, br. 19.

³ <http://www.new.uino.gov.ba/bs/PDV>

U Europskoj uniji kao i u mnogim drugim zemljama svijeta gdje se primjenjuje PDV vode se žestoke rasprave o tome dali je bolji jednostopni ili višestopni model. Postavlja se pitanje treba li primjenjivati samo jednu stopu i tako ostvarivati fiskalne i gospodarske ciljeve ili koristiti veći broj stopa čime bi se ispunili i socijalni ciljevi. U zemljama Europske unije, kao i u najvećem broju ostalih zemalja, u primjeni je potrošni oblik poreza na dodanu vrijednost, koji se primjenjuje prema načelu odredišta, a iznos porezne obveze izračunava se pomoću kreditne metode.⁴

Zagovornici diferenciranih stopa ističu da regresivnost jednostopnog sustava PDV-a uzrokuje nepovoljne socijalne učinke. Unatoč brojnim prednostima jednostopnog sustava danas se on ne primjenjuje ni u jednoj državi članici. Naime, sve zemlje Europske unije, osim Danske, uz standardnu stopu PDV-a primjenjuju jednu ili dvije snižene stope koje služe ublažavanju regresivnog učinka PDV-a. Danska nema sniženu stopu, ali zato primjenjuje nultu stopu na određene proizvode.⁵

Situacija u EU je poprilično šarolika. Ukoliko se u obzir uzmu iskustva zemalja EU koje su povećale stope poreza na dodanu vrijednost velika je vjerojatnost da bi se takvo povećanje moglo dogoditi i u BiH. Inicijative u tom smislu su se intenzivirale u posljednje vrijeme zbog posljedica globalne ekonomske krize na socijalni položaj građana. Kao zajednički problem zemalja EU i BiH u okviru poreznog sustava javlja se siva ekonomija tj. postojanje nelegalnih procesa i ekonomskih aktivnosti.⁶

Sumirajući sve navedeno problem ovog istraživanja je dilema o tome dali je potrebno mijenjati jedinstvenu stopu PDV-a u BiH, tj. dali će uvođenje diferenciranih stopa PDV-a od 22% i 10% imati pozitivne fiskalne učinke. Prije svega potrebno je sagledati koliko je kompleksna takva operacija, te uzeti u obzir ne samo fiskalne učinke nego i socijalne implikacije kao i implikacije politike stopa PDV-a na makroekonomski sustav i realni sektor.

Uzimajući u obzir sva dosadašnja istraživanja koja su temeljena na simulacijama tj. određenim pretpostavkama kroz različite modele te sagledavajući situaciju u Hrvatskoj i zemljama EU nakon uvođenja diferenciranih stopa, nastojat će se doći do temeljnog zaključka

⁴ www.dep.gov.ba

⁵ Bratić, Vjekoslav (2013) „Porezne reforme u zemljama članicama EU“, Newsletter, br. 72

⁶ Antić, Dinka (2011) : Studija o implikacijama diferenciranih stopa PDV-a u BiH, Banja Luka: Odjeljenje za makroekonomsku analizu, Upravni odbor UIO

ovoga rada, hoće li pristup BiH europskim standardima tj.uvođenje diferenciranih stopa poboljšati fiskalne učinke PDV-a.

1.2. Predmet istraživanja

Iz samog problema istraživanja, tj. koliko se jednostopni model oporezivanja pokazao učinkovitim, te da li bi bilo učinkovitije uvesti diferencirani sustav oporezivanja, slijedi i predmet istraživanja. Stoga predmet istraživanja su fiskalni učinci uvođenja diferenciranih poreznih stopa u sustav PDV-a BiH.

1.3. Ciljevi istraživanja

Temeljem definiranih problema i predmeta istraživanja, postavljen je glavni cilj istraživanja:

- ✓ Objasniti i analizirati fiskalne učinke uvođenja diferenciranih poreznih stopa u sustavu PDV-a BiH

U svrhu obrade glavnog cilja istraživanja u radu su postavljeni i pomoćni ciljevi:

- ✓ Analizirati ulogu PDV-a u proračunskom sustavu
- ✓ Teorijske dileme između jednostopnog i višestopnog modela PDV-a
- ✓ Analizirati PDV u konkretnim poreznim sustavima (EU,HR)
- ✓ Analizirati porezni sustav BiH
- ✓ Analizirati ulogu PDV-a u postojećem sustavu BiH
- ✓ Istražiti učinkovitost uvođenja diferenciranih poreznih stopa u sustav PDV-a BiH

1.4. Istraživačka hipoteza

H(0): Uvođenje diferenciranih stopa PDV-a ima negativne fiskalne efekte

Dobiveni rezultati empirijskog istraživanja biti će temelj za donošenje odluke o prihvaćanju ili pak odbacivanju postavljene hipoteze.

1.5. Metodologija istraživanja

Sukladno problemu, predmetu, ciljevima istraživanja, te postavljenoj hipotezi razvijena je metodologija ovog istraživačkog rada.

Teorijski dio rada zasniva se na pregledavanju i analiziranju literature koja obuhvaća stručne knjige, znanstvene članke. Obradom svih radova i pristupačne literature doći ćemo do određenih zaključaka o višestopnom i jednostopnom sustavu PDV-a kao i do spoznaja koji je sustav poželjniji odnosno uspješniji po ostvarenju prihoda fiskalnih učinaka. Za dokazivanje postavljene hipoteze također će se koristiti deduktivna metoda, deskriptivna metoda, povijesna metoda, metoda komparacije, kao i metode analize i sinteze.

1.6. Doprinos istraživanja

Iako postoji mnogo radova i rasprava koji analiziraju utjecaj prihoda od PDV-a na državni proračun zemalja uočeno je da još uvijek ne postoji jasan odgovor na pitanje dali bolji fiskalni doprinos ima jednostopni ili višestopni model oporezivanja. Stoga, ovaj rad doprinosi rasvjetljavanju postavljenog problema istraživanja, s ciljem što boljeg pojašnjenja koji model oporezivanja donosi bolje prihode, kako na fiskalnom tako i na socijalnom planu.

1.7. Struktura rada

Rad će se sastojati od pet cjelina zajedno sa uvodom i zaključkom. U uvodnom dijelu definirani su problem, predmet i ciljevi istraživanja, kao i osnovna istraživačka hipoteza, metodologija i sadržaj rada.

U drugom dijelu rada pojmovno se određuje PDV i njegova uloga u proračunskom sustavu, kao i teorijske dileme između jednostopnog i višestopnog modela PDV-a.

Treći dio rada pobliže analizira PDV u konkretnim poreznim sustavima EU i HR, te ulogu PDV-a u postojećem poreznom sustavu BiH. U četvrtom dijelu istraživanja provodi se analiza učinkovitosti uvođenja diferenciranih poreznih stopa u sustav PDV-a BiH. Na temelju prikupljenih podataka, te dosadašnjih istraživanja kao i komparacijom sa poreznim sustavom

zemalja EU pokušat će se doći do određenih rezultata na temelju kojih će se moći potvrditi ili odbaciti unaprijed postavljena hipotezu.

Posljednji peti dio rada predstavlja zaključak u kojem će se prezentirati ključni rezultati istraživanja.

1.8. Sadržaj diplomskog rada

1. Uvod

1.1. Problem istraživanja

1.2. Predmet istraživanja

1.3. Ciljevi istraživanja

1.4. Istraživačka hipoteza

1.5. Metodologija istraživanja

1.6. Doprinos istraživanja

1.7. Struktura diplomskog rada

2. Karakteristike modela oporezivanja PDV-om

2.1. Povijesni razvoj PDV-a

2.2. Definicija i osnovna obilježja PDV-a

2.3. Karakteristike jednostopnog modela oporezivanja

2.4. Karakteristike višestopnog modela oporezivanja

3. Analiza PDV-a u konkretnim poreznim sustavima

3.1. Karakteristike PDV- a u Hrvatskoj

3.2. Karakteristike PDV-a odabranih zemalja EU

4. Oporezivanje PDV-om u BiH

4.1. Karakteristike PDV-a u BiH

4.2. Efikasnost PDV-a u BiH u odnosu na druge zemlje EU

5. Empirijska analiza učinkovitosti uvođenja diferenciranih stopa u sustav PDV-a BiH

5.1. Istraživanja fiskalnih efekata uvođenjem diferenciranih stopa u sustav PDV-a BiH

5.2. Efikasnost novog sustava PDV-a

5.3. Rezultati istraživanja

6. Zaključak

Literatura

2. KARAKTERISTIKE MODELA OPOREZIVANJA PDV-

2.1 Povijesni razvoj PDV-a

Neizravni, posredni ili indirektni porezi su porezi na dobra i usluge što se ubiru neizravno preko posrednika – uvoznika, proizvođača ili potrošača. U posredne poreze ubrajaju se porez na promet, porez na dodanu vrijednost, trošarine i carine. Neizravne poreze ne snosi onaj tko ih uplaćuje u državni proračun, već ih prevaljuje na druge, te su tako porezni obveznik i porezni platac dvije različite osobe. Porezni obveznici neizravnih poreza kroz cijenu svojih dobara i usluga prevaljuju teret tih poreza na krajnjeg potrošača (npr. PDV).⁷

Porez na dodanu vrijednost je jedan od oblika poreza na promet. Oporezivanje prometa ili potrošnje bilo je poznato već i u starim civilizacijama. Postoje podaci iz V. stoljeća prije Krista u Grčkoj, Egiptu, Indiji i Kini, te u starom Rimu i Bizantu.⁸ Tijekom 19. stoljeća porez na promet ubirao se u Sjedinjenim Američkim Državama i u Srbiji. Međutim, porez na promet svoju je "renesansu" doživio u vrijeme I. svjetskog rata ili neposredno nakon njega, da bi se financirali troškovi rata ili popravci ratnih razaranja. Među prvima su ga uvele Njemačka 1916. godine, Francuska 1917. godine, a zadnje su ga uvele Velika Britanija, Danska, Švedska i Švicarska i to za vrijeme II. svjetskog rata koji je zahtijevao dodatno financiranje.⁹ Kao godina kada se prvi put javlja ideja o oporezivanju prometa porezom na dodanu vrijednost spominje se 1918. Autorima ove ideje navode se njemački poslovni čovjek F. Von Siemens i američki profesor T.S. Adams. 1954. g. inženjer i tadašnji pomoćnik direktora Uprave za porez Maurice Lorie, predstavio je genijalan izum Francuskoj vladi, koja ga je prihvatila 10. travnja iste godine. Taj izum se zvao *taxe sur la valeur ajoutée* (TVA), engl. VAT - porez na dodanu vrijednost, odnosno PDV. Preko 153 zemlje u svijetu su prihvatile ovaj porez, iako dosta nepopularan, ponajviše za krajnje potrošače.¹⁰

⁷ www.ijf.hr

⁸ Jelčić, Barbara: Javne financije, RRIFFPlus, Zagreb, 2001., str.310

⁹ Ibid., Jelčić (2001) str.311

¹⁰ Ibid., Jelčić (2001) str.324

U samome početku porez na dodanu vrijednost je imao stopu 16,5% , a danas u većini zemalja ova stopa poreza je u rasponu od 20-30%. Premda je porez na dodanu vrijednost prvi put uveden na ukupan promet tek 1967. godine i to u Danskoj i Brazilu, zbog omogućavanja precizne identifikacije poreza u izvoznim dobrima, porez na dodanu vrijednost se vrlo brzo i uspješno raširio na veliki broj zemalja.¹¹

Predmet oporezivanja PDV-om je:

- 1) isporuka dobara u tuzemstvu uz naknadu koju obavi porezni obveznik koji djeluje kao takav
- 2) stjecanje dobara unutar Europske unije koje u tuzemstvu obavi uz naknadu:
 - a) porezni obveznik koji djeluje kao takav ili pravna osoba koja nije porezni obveznik, ako je prodavatelj (isporučitelj) porezni obveznik koji djeluje kao takav u drugoj državi članici i koji u skladu s propisima te države članice nije oslobođen obračunavanja PDV-a kao mali porezni obveznik. „Malim poreznim obveznikom“ u smislu ovoga Zakona smatra se pravna osoba sa sjedištem, stalnom poslovnom jedinicom, odnosno fizička osoba s prebivalištem ili uobičajenim boravištem u tuzemstvu, čija vrijednost isporuka dobara ili obavljenih usluga u prethodnoj kalendarskoj godini nije bila veća od 230.000,00 kuna
 - b) u slučaju novih prijevoznih sredstava, porezni obveznik ili pravna osoba koja nije porezni obveznik, čija ostala stjecanja nisu predmet oporezivanja PDV-om ili bilo koja druga osoba koja nije porezni obveznik
 - c) u slučaju proizvoda koji podliježu trošarinama, ako se trošarina na stjecanje unutar Europske unije obračunava u tuzemstvu u skladu sa propisima koji uređuju trošarine, porezni obveznik ili pravna osoba koja nije porezni obveznik, čija ostala stjecanja nisu predmet oporezivanja PDV-om
- 3) obavljanje usluga u tuzemstvu uz naknadu koje obavi porezni obveznik koji djeluje kao takav
- 4) uvoz dobara¹²

¹¹ Ibid., Jelčić (2001) str.311

¹² Šinković , Zoran (2014):Priručnik iz financijskog prava, Split, str. 75

Osim što je neutralan u odnosu na vanjsku razmjenu, porez na dodanu vrijednost ne iskrivljuje domaću proizvodnju i potrošnju niti iskrivljava cijene. Osigurava optimalnu alokaciju resursa na tržištu, ali je i izdašan prihod državnog proračuna, s ugrađenim sustavom samokontrole čime se umanjuje evazija. Najveći utjecaj na uvrštavanje poreza na dodanu vrijednost u porezne sustave imala je Europska ekonomska zajednica po čijem Ugovoru o osnivanju iz 1957. godine sve zemlje članice moraju uskladiti svoje propise o oporezivanju i u kojem je predloženo da sve članice uvedu neto svefazni porez na promet, odnosno porez na dodanu vrijednost. Taj prijedlog je dao prof. F. Neumark 1962. godine kao istaknuti član Komisije financijskih stručnjaka Europske ekonomske zajednice. Zemlje članice su to i prihvatile (Njemačka, Italija, Francuska, Belgija, Luksemburg i Nizozemska) te započele primjenjivanje neto svefaznog poreza na promet. Prve su ga uvele Njemačka i Francuska i to 1968. godine. Najkasnije ga je uvela Italija, 1973. godine. Što se tiče ostalih europskih zemalja kao što su Švedska, Velika Britanija i Portugal koje nisu bile članice Europske ekonomske zajednice, također su pristupile uvođenju poreza na dodanu vrijednost.¹³ Tako je započela harmonizacija posrednih poreza, a 60-tak godina kasnije te nakon osnivanja Europske unije teži se i harmonizaciji neposrednih poreza.

Danas se smatra kako porezom na dodanu vrijednost treba oporezivati što je moguće veći broj proizvoda i usluga, tj. kako njime valja obuhvatiti što je moguće širu poreznu osnovicu, kako treba primjenjivati što manji broj stopa (idealno samo jednu), izuzeća treba svesti na što je moguće manju mjeru i valja izbjegavati nultu stopu (osim za oporezivanje izvoza). Na taj način pozitivne osobine poreza na dodanu vrijednost dolaze do punog izražaja, te se u potpunosti ostvaruje svrha ovog poreza, tj. prikupljanje poreznih prihoda. Ipak mnogi smatraju kako ovaj porez ima nedopustivo veliko regresivno djelovanje, tj. da se njime relativno više oporezuju siromašni. Regresivno djelovanje ovog poreza može se uspješno riješiti bilo progresivnim porezom na dohodak, bilo izravnim transferima siromašnima iz proračuna. No porezu na dodanu vrijednost i nije cilj da bude progresivan. Porez na dodanu vrijednost uveden je u Republici Hrvatskoj 1.siječnja 1998., kao novi oblik poreza na promet po Zakonu o porezu na dodanu vrijednost.¹⁴ Ideja o oporezivanju prometa primjenom poreza na dodanu vrijednost prema podacima iskazanim u financijskoj literaturi prvi put se javila 1918., odnosno 1919. godine, ali posebnu važnost za stvaranje i uvođenje PDV-a imala je Europska unija. PDV je postupno ugrađen u sve države članice Europske unije, a ubrzo su ga

¹³Ibid., Jelčić (2001) str.324

¹⁴ www.ijf.hr

počele uvoditi i države koje nisu bile članice. Danas se primjenjuje kao oblik oporezivanja finalne potrošnje u svim zemljama u svijetu, izuzev u samo nekoliko federativnih država među koje se ubraja i SAD.¹⁵

Sustav PDV-a :¹⁶

1. treba biti jednostavniji za financijsku upravu i poduzetnike, negoli je to slučaj s prijelaznim rješenjem
2. ne smije dovesti do toga da porez ne bude plaćen niti u jednoj državi članici
3. rizik neplaćanja poreza ne smije se povećati
4. treba osigurati neutralnost konkurencije

2.2 Definicija i osnovna obilježja PDV-a

Porez na dodanu vrijednost je porez koji se obračunava i plaća u svim fazama proizvodnog i prometnog ciklusa, ali tako da se u svakoj fazi oporezuje samo iznos dodane vrijednosti koja se ostvarila u toj fazi proizvodno – prometnog ciklusa. U sustavu poreza na dodanu vrijednost svaki poduzetnik plaća porez na promet samo na onaj dio vrijednosti koji je dodao u fazi proizvodnog i prometnog ciklusa. Međutim u sustavu poreza na promet proizvoda i usluga, porez se plaćao samo u zadnjoj fazi na ukupnu vrijednost proizvoda. Obveznik poreza na dodanu vrijednost je svaka fizička i pravna osoba koja samostalno obavlja djelatnost radi ostvarivanja dobiti ili koji obavlja uvoz. Tijela državne uprave i samouprave, političke stranke sindikati te komore porezni su obveznici samo onda kada obavljaju djelatnost koja konkurira s poduzetničkom.¹⁷

Osnovica za porez na dodanu vrijednost čini naknada za isporučeno dobro ili obavljenju uslugu. Za poreznu osnovicu se uzima većinom tržišna vrijednost isporučenog dobra odnosno obavljene usluge. Prednosti PDV-a u odnosu na porez na promet proizvoda i usluga se odnose na veći obuhvat poreznih transakcija, administrativnu pravednost, mogućnosti da automatski

¹⁵ Cindori, S., Pogačić, L., (2010) „ Problematika utvrđivanja broja i visine stopa poreza na dodanu vrijednost“ Zagreb, str.227

¹⁶ Mijatović, Nikola (2004): Usklađivanje Europskog PDV-a-povijesni prikaz, Zagreb, str.977

¹⁷ Ibid., Cidori i Pogačić (2010) str.228

razlikuje proizvođačke od potrošačkih proizvoda te utjecaj na ispravna pogranična porezna usklađenja.¹⁸

PDV je dosta složeni porez, stoga se pojavljuje u tri oblika:

1. Proizvodni
2. Dohodovni
3. Potrošni

Kod proizvodnog oblika poduzetniku se odobrava da od prodaje svojih proizvoda oduzme vrijednost kupljene sirovine. Dakle u poreznu osnovicu ulaze troškovi nabavke kapitalnih dobara i amortizacije. Ovaj oblik poreza na dodanu vrijednost ne potiče poduzetnike na dodatna ulaganja u nove proizvode kao ni u otvaranje novih radnih mjesta.

Porezna osnovica proizvodnog oblika PDV-a:

$$BND=OP+NI+A$$

BND=bruto nacionalni dohodak

OP=osobna potrošnja

NI=neto investicije

A=amortizacija

Kod dohodovnog oblika porezna osnovica se utvrđuje tako da se osim odbitka vrijednosti kupljenih sirovina od vrijednosti prodaje može odbiti i trošak amortizacije kupljenih kapitalnih dobara.

Porezna osnovica dohodovnog oblika PDV-a:

$$NND=OP+NI \text{ ili } BND-A=(OP+NI-A)$$

NND=neto nacionalni dohodak

¹⁸ www.new.uino.gov.ba

Potrošni oblik za razliku od ova dva prethodna izuzima iz osnovice oporezivanja cjelokupan iznos utrošen za nabavku sredstava dugotrajne materijalne imovine od drugog poduzetnika tj. poreznog obveznika u godini u kojoj su ta sredstva kupljena.¹⁹

Porezna osnovica potrošnog oblika PDV-a:

$$\text{BND-NI-A=OP}$$

Kod PDV-a razlikujemo tri metode ubiranja: metoda oduzimanja, metoda zbrajanja i kreditna metoda ili metoda indirektnog sumiranja.

Kod metode oduzimanja porezni obveznik izračunava svoju obvezu tako da od ukupne vrijednosti svoje prodaje oduzme ukupnu vrijednost kupnje te na takvu vrijednost primjeni poreznu stopu poreza na dodanu vrijednost. Stoga porezna obveza uz primjenu porezne stope t kod metode oduzimanja glasi:

$$t(\text{output}-\text{input})$$

Kod metode zbrajanja dodana vrijednost jednaka je zbroju faktura nagrada: nadnice, amortizacije, kamate te neto profit. Kod ove metode porezna obveza poreza na dodanu vrijednost uz poreznu stopu t glasi:

$$t(\text{nadnice}+\text{profit})$$

Kreditnom metodom ili metodom indirektnog sumiranja obveza poreza na dodanu vrijednost se dobije tako da poduzetnik plaćeni porez na dodanu vrijednost u svojim imputima odbija od obračunatog poreza u prodajama odnosno outputima. Porezna obveza iz primjenu porezne stope kreditnom metodom glasi:

$$(t(\text{output})-t(\text{input}))=\text{porezna obveza}$$

Kod kreditne metode obračunati porez na dodanu vrijednost uvijek mora biti naznačen na ispostavljenim računima. Široka je primjena kreditne metode zbog toga što se utvrđuje porezna obveza prilikom svake transakcije, osigurava najbolju kontrolu za obračun i uplatu poreza, omogućava primjenu poreza na dodanu vrijednost i u slučaju primjene više stopa u

¹⁹ Bašić, Ivan (2014) „Porezni management (porezno planiranje), Ekonomski fakultet, Split, str.83-84

sustavu poreza na dodanu vrijenost te je kreditna metoda najjednostavnija i najvažnija metoda za obračun poreza na dodanu vrijednost.²⁰

2.3 Karakteristike jednostopnog modela oporezivanja

Jednostopni modela oporezivanja karakterizira jedna stopa PDV-a koja jednako pogađa i bogati i siromašni dio pučanstva. Upravo zbog toga jednostopni model ima određene nedostatke na socijalnom planu. Najveći problem je što on u odnosu prema prihodima raspoređuje porezni teret regresivno. Stupanj regresivnosti poreza na dodanu vrijednost još se više povećava ako je on razrezan po ujednačenoj poreznoj stopi (jednostopni sustav).²¹

S obzirom da relativni udio potrošnje u dohotku pada kada dohodak raste, regresivni učinak ne vodi računa o načelu pravednosti. Građani koji imaju manji ekonomski prinos jače su opterećeni porezom jer znatno veći dio svoga dohotka izdvajaju za podmirenje životnih potreba. Uzimajući u obzir visinu poreznih izdvajanja štednja za građane manje ekonomske snage je skoro nepoznat pojam. Bez obzira na navedene činjenice veliki se broj financijskih teoretičara zalaže za primjenu jednostopnog sustava poreza na dodanu vrijednost jer se njime ostvaruju fiskalni i gospodarski učinci oporezivanja.

Za ublažavanje regresivnog djelovanja poreza na dodanu vrijednost gotovo se uvijek predlaže uvođenje većeg broja stopa ili čak uvođenje nulte stope za osnovne životne potrebe. Financijski teoretičari koji se zalažu za primjenu jednostopnog modela ističu da potrebe za primjenom više (sniženi) stopa nema jer se regresivnost PDV-a može ispraviti i drugim mjerama. Neke od tih mjera su: izravni transferi iz proračuna ili socijalnih fondova ciljanim skupinama, progresivno djelovanje poreza na dohodak i ostali porezni oblici. Ukoliko se zakonodavac odluči za primjenu sniženih stopa one bi se trebale prvenstveno odnositi na prehrambene proizvode. Time bi se značajno ublažio njegov regresivni učinak. Međutim, uvođenjem sniženih stopa na neke proizvode, prije svega na hranu, pomaže se i građanima s višim primanjima. U sustavu PDV-a nemoguće je razlikovati kvalitetnije prehrambene

²⁰ Ibid., Bašić (2014) str.84

²¹ Cindori, S., Pogačić, L., (2010) „ Problematika utvrđivanja broja i visine stopa poreza na dodanu vrijednost“ Zagreb, str.227

proizvode od onih jeftinijih koje kupuju siromašni građani. Uvođenjem povišenih stopa za oporezivanje luksuznih dobara onemogućava se siromašnima da nekad kupe i skuplji proizvod, te time dolazi do diskriminacije u potrošnji. Jednostopni sustav čija bi se regresivnost ublažavala na drugi način, npr. socijalnim transferima, doveo bi do toga da na temelju takvog dohotka siromašni prilagođavaju potrošnju svojim željama, a ne poreznoj stopi.²²

U znanstveno-stručnim i političko-parlamentarnim raspravama došlo je do suglasja da u sustavu PDV-a nema mjesta za povišenim poreznim stopama kojima su se oporezivala luksuzna dobra. Ciljevi se mogu postići znatno efikasnije ukoliko bi se umjesto povišenih stopa PDV-a uveli pojedinačni porezi na takve proizvode kao što su akcize i trošarine. Premda se s jedne strane povećavaju troškovi administracije, povišene stope PDV-a uglavnom se primjenjuju na proizvode koji imaju mali udio u potrošnji zbog čega su prihodi od tih stopa mali. Jednostopni sustav PDV-a je pretpostavka za ostvarenje neutralnosti.²³

2.4. Karakteristike višestopnog modela oporezivanja

Višestopni sustav PDV-a dovodi do odsutnosti načela neutralnosti i iskrivljuje sklonosti potrošača. Navodi ih da svoju potrošnju prilagođavaju poreznim stopama, a ne svojim sklonostima budući da stopa PDV-a može utjecati na cijenu oporezovanih proizvoda i usluga. Jedinostvena stopa spriječit će orijentiranje potrošača prema porezno povlaštenim proizvodima. Također, višestopni sustav utječe i na ponašanje gospodarskih subjekata koji se bave proizvodnjom te ih potiče na orijentiranje prema robi konkurentnijoj s obzirom na niže porezno opterećenje.²⁴

Mnogi porezni teoretičari uz poskupljenje i složenost navode još nekoliko nedostataka višestopnog modela oporezivanja:²⁵

- Prihodi od viših stopa nisu toliko veliki, jer se te stope odnose na proizvode koji se ne kupuju često, a troškovi administracije rastu

²² Ibid., Cidori i Pogačić (2010) str.232

²³ Ibid., Cidori i Pogačić (2010) str. 231

²⁴ Ibid., Cidori i Pogačić (2010) str.235

²⁵ Šimović, J., Šimović, H.: Fiskalni sustav i fiskalna politika Europske unije, Zagreb, 2006

- Niže stope poreza na dodanu vrijednost sužavaju poreznu osnovicu
- Snižena stopa ima smisla samo ako se koristi na osnovna dobra i usluge jer mnoge zemlje kroz politiku cijena snižavaju cijene takvih proizvoda
- Uvođenje više stopa iziskuje dodatne troškove prilikom preciznog definiranja dobara i usluga na koje će se primjenjivati te stope
- Prilikom uvođenja više stopa javlja se nezadovoljstvo među trgovcima i potrošačima proizvoda koji nemaju povlašteni status u odnose na one koji imaju taj položaj
- Mnogo učinkovitiji način kako bi se pomoglo siromašnima su olakšice i poseban porezni tretman kroz porez na dohodak i razne socijalne transfere
- Niža stopa ne koristi krajnjem potrošaču jer trgovci formiraju cijene ovisno o elastičnosti potražnje, bez obzira na stopu.

U odnosu na jednostopni model veći broj stopa značajno poništava efikasnost i jednostavnost poreza na dodanu vrijednost, što predstavlja velike prednosti ovog modela oporezivanja. Sustav PDV-a s većim brojem stopa složeniji je u kontroli i samom provođenju u odnosu na poreznom obvezniku, jeftini i poreznoj administraciji, jednostavni jednostopnog sustava. Prilikom uvođenja više stopa oporezivanja rastu troškovi ubiranja i naplate poreza te se povećavaju administracija i administrativni troškovi, jer država koja primjenjuje PDV s više stopa mora imati više službenika koji će obrađivati složene porezne prijave. Uzimajući u obzir sve navedeno kao posljedica višestopnog modela javlja se smanjenje poreznih prihoda. Uz povećanje svih troškova dolazi do poskupljenja proizvoda i usluga. Stoga primjena većeg broja stopa zahtjeva kompleksniju kontrolu primjene i ubiranja poreza što otvara brojne mogućnosti za poreznu evaziju.²⁶

Uvođenjem više stopa gube se sve prednosti jednostopnog sustava i dobiva se administrativno kompliciran, neracionalan i skup sustav kojeg je teško korektno provoditi i nadzirati.

Sistematizaciju poreznih stopa kod višestopnog sustava PDV-a moguće je izvršiti na sljedeći način.²⁷

²⁶ Cindori, S., Pogačić, L., (2010): „Problematika utvrđivanja broja i visine stopa poreza na dodanu vrijednost“, Zagreb, dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/93380>

²⁷ Šimović, J., Šimović, H.: Fiskalni sustav i fiskalna politika Europske unije, Zagreb, 2006.

1. Standardna ili opća stopa po kojoj se oporezuje najveći dio proizvoda, a na koje se ne primjenjuje snižena, povišena ili nulta porezna stopa niti se na njih odnose propisi o poreznim oslobođenjima.
2. Snižena (povlaštena) stopa koja je niža od standardne, a kojom se oporezuje promet proizvoda bitnih za životni standard, proizvoda široke potrošnje (prehrambeni proizvodi, lijekovi, knjige i sl.).
3. Povišena (luksuzna) stopa koja je viša od standardne, a primjenjuje se na promet luksuznih proizvoda.
4. „Nulta“ stopa ili porezno oslobođenje s pravom odbitka pretporeza je takva stopa kod koje porezni obveznik plaća porez po „nultoj“ stopi. Takav porezni obveznik ulazi u sustav PDV-a te ima pravo plaćeni porez odbiti kao pretporez

Osnovna karakteristika jednostopnog modela narušava načelo pravednosti. Prije svega to se odnosi na socijalno negativne reperkusije čime su pogođeni siromašni građani čija se egzistencija dovodi u pitanje jer se veći dio dohotka odnosi na pomirenje osnovnih životnih potreba. Upravo zbog tog razloga zagovornici višestopnog modela oporezivanja predlažu uvođenje sniženih stopa. Takve bi se stope primjenjivale na proizvode koji su nužni za egzistenciju i podmirivanje osnovnih životnih potreba. Zbog toga bi se proizvodi na tržištu nudili po nižim cijenama koje su prihvatljivije siromašnijim građanima.

Razlozi za uvođenje višestopnog modela su:²⁸

- Mogućnost ostvarivanja nefiskalnih ciljeva
- Troškovi oporezivanja ne ovise samo o broju stopa
- Niže stope bi se primjenjivale na proizvode prema iskustvu drugih zemalja
- Jednostopni model ima socijalno nepovoljan učinak, jer regresivnost poreza na dodanu vrijednost pogoduje samo ekonomski snažnijim poreznim obveznicima
- Snižene stope poreza na dodanu vrijednost pozitivno utječu na odnos svakog kruga potrošača prema plaćanju poreza
- Sama činjenica da se koriste dvije ili više poreznih stopa, ne znači da će se porezna evazija povećati

²⁸ Šimović, Hrvoje (2007): Porez na dodanu vrijednost i trošarine, Zagreb, str.18

3. ANALIZA PDV-A U KONKRETNIM POREZNIM SUSTAVIMA

3.1. Karakteristike PDV- a u Hrvatskoj

U Hrvatsku je porez na dodanu vrijednost uveden 1998. godine, te je već u svom početnom obliku bio vrlo blizak idealnom obliku. Jedinствена stopa, široka osnovica te mali broj standardnih izuzeća već su u početku značili veliku usuglašenost sa standardima Europske unije. S vremenom, pod brojnim pritiscima koji su bili plod utjecajne politike te predizbornih obećanja, porez na dodanu vrijednost nije zadržao svoj prvotni oblik. Došlo je do uvođenja nultih stopa i snižene stope od 10%. Od 1991.-2001. godine kružila je lista proizvoda koji se oporezuju nultom stopom. Na toj listi su se nalazili: kruh, mlijeko, lijekovi, knjige, medicinska pomagala i još nekoliko proizvoda. Od 2006. godine se počela primjenjivati stopa od 10% na turističke usluge. Nakon toga snižen je trošak za građane snižavanjem stope na novine i časopise sa 22 na 10%. Tim potezom je vlada pretrpila gubitak od 300 milijuna kuna. Kao i u svakom sustavu tako i u hrvatskom postoje oni koji su za višestopni i oni koji su za jednostopni model oporezivanja. Bez obzira na to prihodi od poreza na dodanu vrijednost kontinuirano rastu i njihova značajnost u državnom proračunu je ogromna.²⁹

Visina stopa PDV-a je jako bitna za turizam u Hrvatskoj, jer turizam ima veliko značenje prema svom udjelu u BDP-u i zaposlenosti. Kao takav, izložen je snažnoj međunarodnoj utakmici mnogih drugih destinacija te je jako bitno uz visinu stope i koji su izuzeci za turističku djelatnost u usporedbi s drugim europskim zemljama. Zemlje poput Francuske, Grčke, Italije, Španjolske i Portugala, gdje je turizam značajna gospodarska djelatnost, uglavnom za tu djelatnost imaju nižu stopu PDV-a. Najnižu stopu PDV-a za hotele i restorane ima Luksemburg, a iznosi svega 3%. Zemlje koje su nedavno uvele proporcionalan porez kao što su Estonija, Litva i Latvija, nemaju najnižu stopu nego imaju niže stope za hotelski smještaj, dok Slovačka i za tu poslovnu aktivnost razrezuje standardnu stopu.³⁰

²⁹ Kuliš, Danijela (2012): „ Promjene u sustavu poreza na dodanu vrijednost“, Newsletter, br.67

³⁰ Jelčić, B., Bejaković. P., (2012): Razvoj i perspektive oporezivanja u Hrvatskoj, Zagreb, str.275-276

Kroz mnoga istraživanja o efikasnosti i stopama poreza na dodanu vrijednost, te usporedbama sa zemljama Europske unije, u početku je Hrvatska pripadala zemljama sa višim efikasnostima, ali je posljednjih godina ta efikasnost narušena. Zbog mnogo izuzeća i sniženih stopa dolazi i do velikog narušavanja porezne osnovice. Prvenstveno se misli na izuzeća prometa i usluga od javnog interesa kao što su razne medicinske usluge, obrazovanje, kultura i umjetnost. Drugo veliko izuzeće se odnosi na male poduzetnike tj. na prag ulaska u sustav poreza na dodanu vrijednost. Prilikom uvođenja poreza na dodanu vrijednost u Hrvatskoj do 2012. godine taj prag je bio 85 000 kn, dok je 2013. godine povećan na 230 000 kn, što je u skladu sa standardima Europske unije. Ulaskom Hrvatske u Europsku uniju nulta stopa je zamjenjena stopom od 5%, a 2013. godine se uvodi kontrola naplate poreza u prometima s gotovinom. Paralelno s tim dolazi do proširenja osnovice za primjenu druge snižene stope od 10% na usluge ugostiteljstva što je poništilo pozitivne učinke fiskalizacije.³¹ Posljedica vladinih mjera je da Hrvatska ima drugu najvišu standardnu stopu u Europskoj uniji. Hrvatska, Danska i Švedska imaju 25% , dok Mađarska ima standardnu stopu od 27%. Mjere za povećanje ekonomske aktivnosti i socijalne politike svakako treba tražiti izvan sustava PDV-a, tj. kroz druge oblike kao što su porez na dohodak i porez na dobit, ali i kroz politiku (socijalne transfere).³²

Od 2013. godine u primjeni je Zakon o fiskalizaciji u prometu gotovinom. Time se dodatno uvodi kontrola naplate poreza u prometima s gotovinom. Paralelno s tim zakonima se proširila i porezna osnovica za primjenu druge snižene stope od 10%. Snižena stopa se prije svega počela primjenjivati na usluge ugostiteljstva, tj. na usluge pripremanja hrane i posluživanja pića gdje se dobrim dijelom vrši plaćanje gotovinom.³³

Hrvatski porezni sustav pretežno je potrošno orijentiran te potrošni porezni čine najvažnije i najizdašnije porezne prihode. Osobna potrošnja čini najvažniji segment BDP-a. Stabilnost i izdašnost prihoda od PDV-a je ključan segment u stabilizaciji javnih financija i fiskalnih neravnoteža. Hrvatske Vlade su nastojale zadovoljiti i određene socijalno-političke ciljeve te su uveli i proširili primjenu sniženih stopa poreza na dodanu vrijednost. Tim potezom Vlade efikasnost poreza na dodanu vrijednost se smanjila premda su nastojali negativne efekte

³¹ Barišić, Anton Florijan: Porez na dodanu vrijednost nakon pristupanja Republike Hrvatske Europskoj Uniji

³² Šimović, H., Škrbić, M., (2016): Efikasnost poreza na dodanu vrijednost u Hrvatskoj, str.6

³³Ibid., Šimović i Škrbić (2016) str.7

ispraviti povećanjem standardne stope i boljom kontrolom naplate poreza na dodanu vrijednost. Posljedica svih tih poteza je da Hrvatska danas ima drugu najvišu stopu poreza na dodanu vrijednost i Europskoj uniji. Jedino Mađarska ima stopu od 27%.³⁴

3.2. Karakteristike PDV-a odabranih zemalja EU

U Europskoj uniji postoje ustaljena pravila od porezu na dodanu vrijednost. Primjena tih pravila je različita među zemljama članicama. Porez na dodanu vrijednost se plaća na svu robu i usluge, tj. sve do prodaje potrošaču, ali i za prodaju i kupnju poduzeća sa poslovnom nastanom u Europskoj uniji.³⁵

Glavni ključ u reguliranju i harmonizaciji poreza na dodanu vrijednost je Šesta direktiva. Zemlje članice Europske unije i Šesta direktiva Vijeća Europske unije ne poznaju institucionalna porezna oslobađanja poreza na dodanu vrijednost. Usklađenost poreznih propisa zemalja članica u skladu sa Šestom direktivom trebala je biti postignuta do 31.12.2000. godine, potom je produžena do 31.12.2005. godine. Za svaku novu članicu Europske unije daju se posebni rokovi za usklađivanje stopa poreza na dodanu vrijednost sa Šestom direktivom³⁶.

- ▣ 1967. prva direktiva o PDV
- ▣ 1977. šesta direktiva o PDV – temeljni akt
 - dopunjava se i mijenja 30 puta
- ▣ 2006. direktiva 112. s početkom primjene 07.
 - iz 6. direktive izbacuje zastarjele odredbe
 - uključuje odredbe iz drugi pravnih akata

³⁴ Ibid., Šimović i Škrbić (2016) str.13

³⁵ www.europa.eu

³⁶ Kumalić, Jusuf (2016): Da li treba uvoditi diferencijalne porezne stope u sistem PDV Bosne i Hercegovine, Vitez. str.175

Šesta direktiva je imala 38 članaka, a direktiva 112. ima 414 članaka.³⁷

Što se tiče izvoza, porez na dodanu vrijednost se ne naplaćuje na izvoz u zemlje izvan Europske unije, jer se u tom slučaju porez na dodanu vrijednost plaća u zemlji uvoza. Svaka država članica je nadležna u određivanju vlastitih stopa. Snižene stope ne mogu biti niže od 5%, a standardna stopa koju posjeduje svaka država ne smije biti niža od 15%. Na izvoz i određene financijske usluge za kupce izvan Europske unije kupac ne mora platiti porez na dodanu vrijednost, ali i dalje ima pravo na odbitak. To je situacija u kojoj se pojavljuje takozvana nulta stopa. Još postoji parking (srednja) stopa koja se primjenjuje na određenu robu i usluge koje ne ispunjavaju uvjete snižene stope, a to su robe i usluge na koje su države članice već primjenjivale snižene stope 1. siječnja 1991. godine. Uzimajući sve u obzir tim državama dozvoljeno je da nastave primjenjivati snižene stope umjesto standardnih, pod uvjetom da nisu niže od 12%.³⁸

Nekim državama je dopuštena primjena posebnih stopa na određene prodaje. Vrlo snižena stopa je karakteristična za Španjolsku, a ona iznosi 4%. Ta stopa se primjenjuje na određene usluge kao što su održavanje i prilagodba prijevoznih sredstava za osobe s invaliditetom. Opći porez na promet u Španjolskoj je uveden 1342. godine. Tada je stopa bila iznimno visoka, te je nosila dodatne negativne posljedice. Poskupili su španjolski proizvodi, pojačava se uvoz jeftinijih proizvoda, prestaje proizvodnja mnogih proizvoda u Španjolskoj te su visoki troškovi ubiranja. Danas Španjolska ima standardnu stopu od 21%, dok je snižena stopa 10%.³⁹

U novoj studiji Europske komisije (EK) navodi se da države EU-a 2015. nisu naplatile ukupno 152 milijarde eura prihoda od poreza na dodanu vrijednost. Naplata poreza uvelike varira među članicama, a Hrvatska i Španjolska imaju najbolju naplatu. Najveći manjak prihoda od PDV-a prijavile su Rumunjska (37,2 posto), Slovačka (29,4 posto) i Grčka (28,3 posto). Ako se promatra u apsolutnim iznosima, najveći je manjak zabilježen u Italiji 35 milijardi eura. Najmanji manjak zabilježile su, pak, Španjolska (3,5 posto) i Hrvatska (3,9 posto). Manjak je smanjen u većini država članica u odnosu na godinu ranije, a najveća poboljšanja zabilježena su na Malti te u Rumunjskoj i Španjolskoj. U sedam država članica Belgiji, Danskoj, Irskoj, Grčkoj, Luksemburgu, Finskoj i Ujedinjenoj Kraljevini statistike su

³⁷ www.europa.eu

³⁸ Bratić, Vjekoslav (2013) „Porezne reforme u zemljama članicama EU“, Newsletter, br.72

³⁹ Jelčić, B. i Jelčić B., 1998. Porezni sustav i porezna politika, Informator, Zagreb

se malo poboljšale. Manjak prihoda od PDV-a, odnosno razlika između očekivanog i stvarno naplaćenog prihoda od PDV-a, opet pokazuje da je potrebna temeljita reforma kako bi države članice u svojim proračunima mogle potpuno iskoristiti te prihode, ističu u priopćenju Europske komisije, u kojem se kaže i da je taj manjak još uvijek neprihvatljivo velik.⁴⁰

Države članice ne bi smjele prihvaćati tako alarmantno velike gubitke prihoda od PDV-a. Komisija podupire nastojanja da se poboljša naplata PDV-a u EU-u, ali treba imati u vidu da su današnja pravila o PDV-u sastavljena 1993. godine. Ističe se kako će se uskoro predložiti reforma pravila o PDV-u za prekograničnu prodaju. Da će reforma omogućiti smanjivanje prekograničnih prijevara povezanih s PDV-om za 80% i vratiti državama članicama taj prijeko potreban novac.⁴¹

Danska ima moderno, prosperitetno i razvijeno tržišno gospodarstvo, te je 21. u svijetu po BDP-u po glavi stanovnika, a na desetom mjestu u nominalnom BDP-u. Prema podacima Svjetske banke Danska ima najviše slobodnog tržišta rada u Europi. Poslodavci mogu zaposliti i otpustiti kad god žele, i između radnih mjesta, naknada za nezaposlenost je vrlo visoka. Svjetska banka stavlja Dansku kao najlakše mjesto u Europi za poslovanje. Uspostavljanje posla se može obaviti u nekoliko sati, a po vrlo niskim troškovima. Danska primjenjuje sustav poreza na dodatnu vrijednost Europske unije. Iako je Europska unija propisala osnovna pravila za porez na dodanu vrijednost, unutar članica Europske unije postoje različite stope. Danska spada u red zemalja s najvišom stopom od 25%. Ne postoje smanjene stope ili stope na luksuz. Porez na dodanu vrijednost se uglavnom obračunava za sve vrste roba i usluga, osim za pojedine specijalne transakcije i izvoz roba iz Danske. Robe i usluge koje se uvoze iz zemalja ne-članica Europske unije podliježu obračunu poreza na dodanu vrijednost. Strane tvrtke čije je sjedište izvan Europske unije, a podružnica im je u Danskoj, trebaju se registrirati u Agenciji za plaćanje poreza na dodanu vrijednost. Danske tvrtke (uključujući strana predstavništva i podružnice) obveznici su poreza na dodanu vrijednost ukoliko njihov godišnji promet prelazi 50.000 DKK i ukoliko uvoze robu iz zemalja članica Europske unije. Strane tvrtke koje nisu registrirane pri danskoj Agenciji za plaćanje poreza na dodanu vrijednost, imaju mogućnost povrata toga poreza. Prigodom obračunavanja poreza na dodanu vrijednost za danske tvrtke primjenjuje se nekoliko izuzetaka: u slučaju izvoza roba i usluga u zemlje koje nisu članice Europske unije, prodaje ili

⁴⁰ www.europa.eu

⁴¹ www.europa.eu european commission

transfera roba za registrirane poslove za koje se plaća porez na dodanu vrijednost u drugim zemljama Europske unije, prodaje, uvoza ili iznajmljivanja brodova i zrakoplova (čija registrirana tonaža prelazi pet tona), te prodaje inventara, strojeva ili druge opreme.⁴²

Nerezidentne tvrtke obvezne su se registrirati kod Agencije za porez na dodanu vrijednost ukoliko plasiraju robu ili usluge unutar Danske. Tvrtke iz zemalja ne-članica Europske unije moraju imenovati lokalnog predstavnika, koji je obvezan platiti porez na dodanu vrijednost za svu robu koja će biti plasirana na danskom tržištu.

1999. godine Slovenija je ispunila važnu fazu u usklađivanju poreznog sustava poreznom sustavu Europske unije time što je uvela porez na dodanu vrijednost. Do 1. Lipnja 2013. Godine viša opća stopa je iznosila 20% a niža 8,5% , a od tada iznose 22% i 9,5%. Porezom na dodanu vrijednost se oporezuju nabava roba, stjecanje dobara unutar Europske unije, pružanje usluga, uvoz roba,. Niža stopa se primjenjuje na hranu, lijekove, vodu, medicinsku opremu, knjige, medicinska pomagala... Standardna stopa se primjenjuje na sve isporuke dobara i usluga koje ne spadaju u kategoriju snižene stope i izuzeća. 2014. Godine je u sustavu oporezivanje uslijedila još jedna promjena. Ovaj put su vođene rasprave o još jednom povećanju stopa poreza na dodanu vrijednost kako bi se nadoknadio manjak prihoda od 200 milijuna eura.⁴³ Međutim, i dan danas stope poreza na dodanu vrijednost ostaju 22% odnosno 9,5%.

⁴² www.europa.eu

⁴³ Zakon o davku na dodano vrednost (ZDDV-1) – Zakon o PDV-u

Tablica 1: Pregled stopa PDV-a u zemljama Europske unije 2018. godine

Država članica	Oznaka države	Standardna stopa	Snižena stopa	Vrlo snižena stopa	Parking stopa
Austrija	AT	20	10/13	-	13
Belgija	BE	21	6/12	-	12
Bugarska	BG	20	9	-	-
Cipar	CY	19	5/9	-	-
Češka	CZ	21	10/15	-	-
Njemačka	DE	19	7	-	-
Danska	DK	25	-	-	-
Estonija	EE	20	9	-	-
Grčka	EL	24	6/13	-	-
Španjolska	ES	21	10	4	-
Finska	FI	24	10/14	-	-
Francuska	FR	20	5,5/10	2,1	-
Hrvatska	HR	25	5/13	-	-
Mađarska	HU	27	5/18	-	-
Irska	IE	23	9/13,5	4,8	13,5
Italija	IT	22	5/10	4	-
Luksemburg	KU	17	8	3	-
Latvija	LV	21	12	-	-
Malta	MT	18	5/7	-	-
Nizozemska	NL	21	6	-	-
Poljska	PL	23	5/8	-	-
Portugal	PT	23	6/13	-	13
Rumunjska	RO	19	5/9	-	-
Švedska	SE	25	6/12	-	-
Slovenija	SI	22	9,5	-	-
Slovačka	SK	20	10	-	-
Ujedinjeno Kraljevstvo	UK	20	5	-	-
Litva	LT	21	5/9	-	-

4. OPOREZIVANJE PDV-OM U BIH

4.1. Karakteristike PDV-a u BiH

U siječnju 2006. godine u porezni sustav Bosne i Hercegovine je uveden porez na dodanu vrijednost. Uvođenjem toga poreza Bosna i Hercegovina se značajno približila sistemu oporezivanja u Europskoj uniji. Bosna i Hercegovina ima porezno opterećenje sa svim doprinosima 10 postotnih poena više od ostalih zemalja srednje i istočne Europe. Ono iznosi 39,6%, dakle više nego europski prosjek. Porezno opterećenje u SAD-u i Japanu je 13% manje nego u Europskoj uniji, kao i u zemljama OECD-a gdje građani plaćaju manje poreza. Sistem poreza na dodanu vrijednost reguliran je Zakonom o porezu na dodanu vrijednost. Za indirektno poreze u Bosni i Hercegovini fiskalni suverenitet ima država, pa su u skladu sa Zakonom za indirektno poreze regulirani svi indirektni porezi (uzvozne i izvozne dažbine, akcize, porez na dodanu vrijednost i ostali porezi koje se odnose na promet usluga i roba).⁴⁴

Osnovna obilježja poreza na dodanu vrijednost u Bosni i Hercegovini su:⁴⁵

- iznos porezne osnovice se izračunava kreditnom metodom
- porezna osnovica se određuje prema načelu odredišta
- nulta stopa se primjenjuje na izvoz dok je propisana standardna stopa 17%

Porez na promet proizvoda i usluga 2003. godine je donio 1,396 milijardi KM. U 2005. godini od poreza je prikupljeno 1.818,7 miliona KM putem poreza na promet i usluge. Prva godina promjene zakona kada je uveden porez na dodanu vrijednost donijela je značajne promjene u fiskalnim učincima ovog indirektnog poreza. Naime, u 2006. godini osvaren je prihod od PDV-a u iznosu od 2.448,8 miliona KM. 2007. godine je prikupljeno 2.868,6 miliona KM prihoda dok je u 2008. godini taj prihod iznosio 3.119,5 miliona KM. U 2009.

⁴⁴ Sudžuka, Edina (2014): Fiskalni i socijalni aspekti primjene poreza na dodanu vrijednost i poreza na dohodak u poreznom sistemu Bosne i Hercegovine, Sarajevo

⁴⁵ Kumalić, Jusuf (2016): Da li treba uvoditi diferencijalne porezne stope u sistem PDV Bosne i Hercegovine, Vitez. Str.176

godini ostvareno je 2.827,8 miliona KM prihoda poreza na dodanu vrijednost. U toku 2010. godine PDV je na jedinstveni račun ostvario iznos od 2.996,2 miliona KM, a u 2011. 3.147,5 miliona KM. 2012. godine iznos prihoda od PDV-a je bio nešto veći nego u prethodnim godinama a iznosio je 3.162,8 miliona KM.⁴⁶ U godini 2013. Prihod od PDV-a je iznosio 3.102,9 miliona KM dok je u 2014. godini imao lagani rast od 14,9 miliona KM tj. iznosio je 3.207,8 miliona KM. U 2015. godini prihod od PDV-a i dalje raste na 3.255,9 miliona KM. Za prva 4 mjeseca iznos prihoda od PDV-a prema mjesečnom konsolidiranom izvještaju Uprave za indirektno oporezivanje iznosi 1.046,2 miliona KM.⁴⁷

U razdoblju siječanj – rujn 2016. bruto naplata PDV-a je rasla po stopi od 2,9%, a neto naplata po stopi od 4,3%. Kvartalne usporedbe ukazuju na pozitivne trendove u naplati PDV-a, ali je očit silazni trend. U prvom kvartalu ostvarena je stopa rasta neto PDV-a od čak 6,2%, u drugom 4,8%, a u trećem 2,3% . Prvo polugodište 2017. obilježio je snažan rast bruto naplate, koji je u velikoj mjeri bio neutraliziran rastom isplata povrata. Mjesečne oscilacije neto naplate PDV-a su se kretale od -1% u lipnju do 7,3% u svibnju. U lipnju je zabilježen rast bruto PDV-a od 5,8%. Zbog enormnog rasta isplata povrata u lipnju od 27,1% neto PDV-a je bio manji za 1% u odnosu na isti mjesec 2016. Visok rast bruto naplate u lipnju povećao je kumulativne efekte, te je na razini polugodišta ostvaren rast bruto PDV-a od 7%. Snažan rast povrata PDV-a u prvom polugodištu od 19,3% umanjio je kumulativni neto PDV-e, koji je u odnosu na prvo polugodište 2016. rastao po stopi od 3,1%. Porast prihoda od PDV-a koji se pojavljuje iz godine u godinu uzrokovan je povećanim brojem registriranih poreznih obveznika poreza na dodanu vrijednost kao i povećanjem prometa i potrošnje dobara na tržištu. Uprava za neizravno oporezivanje je u siječnju 2018. godine prikupila 568 milijuna KM neizravnih poreza. U odnosu na 2017. godinu to je za 85 milijuna KM više. U 2017. godini UNO je prikupila rekordne prihode od neizravnih poreza koji su iznosili 7 milijardi i 44 milijuna KM. S obzirom na te iznose u 2018. godini je postavljen plan prema kojem bi UNO trebala prikupiti 7 milijardi i 342 milijuna KM prihoda od neizravnih poreza.⁴⁸ Prihodi od poreza na dodanu vrijednost pokazali su se visoko izdašnim prihodima centralne kao i ostalih vlasti u Bosni i Hercegovini. Porast prihoda omogućio je

⁴⁶ Sudžuka, Edina (2014): Fiskalni i socijalni aspekti primjene poreza na dodanu vrijednost i poreza na dohodak u poreznom sistemu Bosne i Hercegovine, Sarajevo

⁴⁷ www.oma.uino.gov.ba

⁴⁸ www.oma.uino.gov.ba/bilteni/Oma_Bilten_hr_144_145.pdf

formiranje brojnih državnih institucija, ali i porast broja zaposlenih te plaća na nivou države Bosne i Hercegovine. Bruto društveni proizvod je samo u periodu od 2003.-2008. godine porastao za 67%.⁴⁹

Tablica 2: Pregled naplaćenih prihoda po vrstama 01.02.-28.02 2017/2018.

Vrsta prihoda	Naziv prihoda	01.02-28.02.2017	01.02.-28.02.2018	Index 5/4	% učešće u ukupnim naplatnim prihodima
1	Porez na dodanu vrijednost	365,089,993.90 KM	391,160,970.66 KM	107.14	68.45
2	Carinske dažbine, naknade za carinsko evidentiranje i posebne dažbine	20,924,156.75 KM	22,462,803.04 KM	107.35	3.70
3	Akciza na uvozne proizvode	68,347,400.82 KM	77,035,936.49 KM	112.71	15.49
4	Akciza na domaće proizvode	23,828,850.53 KM	22,501,530.47 KM	94.43	5.14
5	Posebna taksa (putarina) na naftne derivate	23,015,524.46 KM	41,017,719.86 KM	178.22	6.20
6	Ostali prihodi i naknade	1,256,818.47 KM	1,400,869.42 KM	111.46	0.25
I (1-6)	UKUPNO	502,462,744.93 KM	555,579,829.94 KM	110.57	
II	Neusklađeni prihodi	3,688,390.25 KM	2,416,006.23 KM	-	0.78
III (I+II)	UKUPNO	506,151,135.18 KM	557,995,836.17 KM	110.24	100
IV	Povrat sa JR UIO	96,736,310.38	90,996,224.86 KM	94.07	-
V	Neto prihodi	409,414,824.80 KM	466,999,609.31 KM	114.07	-

Izvor: <http://www.new.uino.gov.ba/bs/Prihodi%202018>

Zakon o PDV-u u BiH predviđa samo mjesečnu prijavu PDV-a i jedan rok plaćanja – u momentu podnošenja prijave, odnosno najkasnije deset dana nakon isteka razdoblja oporezivanja. Ovo je bio razumljiv pristup za državu koja je uvodila novi porezni oblik. Prvih godina implementacije PDV-a bilo je potrebno osigurati jednake uvjete za sve obveznike iz razloga što bi diferenciran pristup otežao uvođenje PDV-a i administriranje PDV-om. Ne samo što bi to zahtijevalo dodatne napore Uprave za neizravno oporezivanje (UNO) i proizvelo nove troškove, nego bi zahtijevalo i dodatno educiranje obveznika, što bi

⁴⁹ www.oma.uino.gov.ba/bilteni/Oma_Bilten_hr_146_147.pdf

na koncu dovelo do konfuzije kod samih obveznika. Međutim, nakon deset godina primjene PDV-a moglo bi se razmišljati o prilagođavanju sustava PDV-a potrebama gospodarstva. S obzirom da obveznici nisu homogena skupina, eventualno produljavanje rokova za podnošenje prijava može značiti pozitivnu mjeru za jedne obveznike, a za druge dodatni financijski teret. Iz tog razloga potrebno je ponuditi izbalansirano rješenje koje će minimizirati negativne efekte, a svim kategorijama obveznika donijeti određene koristi. Iskustva i praksa članica EU u području prijava PDV-a mogu predstavljati važne smjernice za donošenje koherentne odluke.⁵⁰

Porez na dodanu vrijednost je uspostavljen kao izvorni prihod države Bosne i Hercegovine, te je postigao izrazito zadovoljavajuće fiskalne efekte i omogućio dotok financijskih sredstava na jedinstveni račun Institucija Bosne i Hercegovine. Prihodi od poreza na promet 2003. godine iznosili su 9,4% GDP-a u BiH, a 2009. godine prihodi od poreza na dodanu vrijednost su iznosili 11,8% GDP-a. Samim time se od uvođenja PDV-a u budžete transferira porez na potrošnju kao i ranije naplaćivan, dok to prije nije bio slučaj zbog manjkavosti sistema poreza na promet te međusobne nepovezanosti carinskih i poreznih uprava i uprava Distrikta Brčko. Za porez na dodanu vrijednost u Bosni i Hercegovini se može reći da je usredotočen na ostvarivanje fiskalnih učinaka te je on stabilan izvor prihoda. Međutim, zbog smanjenja prihoda od carina, te varijacija prihoda od akciza prije svega je potrebno da ovaj oblik poreza zadrži svoju prvotnu fiskalnu ulogu i značaj. Na kretanje prihoda od poreza na dodanu vrijednost utječe i liberalizacija trgovinske razmjene, tj. smanjenje carina na uvezenu robu koja potječe iz zemalja članica EU.⁵¹

Rasprave o broju poreznih stopa su neprestano aktualne. Entitetske vlade smatraju kako će se uvođenjem nižih stopa zaštititi građane koji imaju niža primanja, dok drugi smatraju da će taj potez negativno utjecati na stabilnost sustava Bosne i Hercegovine. S obzirom da se oporezivanje potrošnje smatra jednostavnijim i učinkovitijim te manje podložnim na inflatorne utjecaje, model s dominantnim oporezivanjem potrošnje se ne bih trebao mijenjati. Idealna porezna struktura ne postoji jer je ovisna o mnogim utjecajima. Prije svega se misli na povijesno, političko i socijalno okruženje, nacionalnu privredu, fiskalni federalizam te na potrebe za приходima kako bi se pokrili javni rashodi.

⁵⁰ Begić, I. Kasim (2000): Ekonomska politika, Sarajevo: Pravni fakultet

⁵¹ Sudžuka, Edina (2014): Fiskalni i socijalni aspekti primjene poreza na dodanu vrijednost i poreza na dohodak u poreznom sistemu Bosne i Hercegovine, Sarajevo

Kroz prizmu performansi poreza na dodanu vrijednost te kroz efekte njegove primjene u Bosni i Hercegovini možemo promatrati fiskalne aspekte poreza na dodanu vrijednost. Od samog uvođenja poreza na dodanu vrijednost postignuti su izdašni porezni prihodi, što ukazuje na uspješnost uvođenja ovoga poreza. Prema studiji Međunarodnog poreznog dijaloga porez na dodanu vrijednost s godinama pokazuje bolje (fiskalne) rezultate. Što god se taj porez duže primjenjuje to su rezultati bolji, jer sa iskustvom u primjeni te kroz uklanjanje nedostataka dolazi do poboljšanja u pogledu pravnih aspekata njegovog dizajna ili u pogledu naplate poreznih obveznika posredstvom njihovog odgovornijeg ponašanja. Također je tu bitna i spremnost porezne administracije i drugih nadležnih organa i tijela da kontroliraju, uvide, prepoznaju i sankcioniraju prijevare, te da otkriju lance nelegalnog prekograničnog prometa robama.⁵²

U Bosni i Hercegovini porez na dodanu vrijednost je mijenjan samo dva puta od uvođenja u sustav oporezivanja, ali samo zbog tehničkih razloga. Radi odgode primjene njegovih odredbi i radi oslobađanja dobara i usluga kojima se vrše snabdjevanja u okviru IPS fonda. Porez na dodanu vrijednost je od samih početaka bio uveden s ciljem povećanja prihoda prikupljenih oporezivanjem dobara i usluga. Primjena jednostopnog modela u kojem odluke domaćinstava i poslovnog sektora o odabiru dobara i usluga za korištenje tj, u odabiru tehnika i procesa, nisu podložne promjenama, pokazala se opravdanom.⁵³

Jedinstvena stopa poreza na dodanu vrijednost od 17% čini Bosnu i Hercegovinu znatno konkurentniju u odnosu na ostale zemlje članice Europske unije gdje su stope znatno više. Primjena poreza na dodanu vrijednost u Bosni i Hercegovini po jedinstvenoj stopi, uz funkcionalna oslobađanja, relativno kratak rok obračuna i plaćanja te ostvarivanja prava na povrat poreza putem poreznog kredita u roku 6 mjeseci dovode do zaključka da je ovaj porezni oblik znatno povoljan za ostvarivanje porezne politike. Troškovi prikupljanja poreza su znatno niži u zemljama u kojima se primjenjuje jednostopni model u odnosu na one koje su se opredijelile na višestopni model oporezivanja. Premda su susjedne zemlje mijenjale porezni prag nekoliko puta, Bosna i Hercegovina taj prag nije pomijerala nikako, mada postoji mogućnost da dođe do povećanja poreznog praga koji iznosi 50 000 KM. Tim potezom bi se smanjio broj poreznih obveznika, rasteretila bi se porezna administracija, te bi se smanjili

⁵² Ibid. Kumalić (2016) str.107

⁵³ Fiskalno vijeće Bosne i Hercegovine: Globalni okvir fiskalnog bilansa i politika u Bosni i Hercegovini, 2016

troškovi povrata poreza, ali bi porezni prihodi bili smanjeni. Manji porezni prihodi za porezne stručnjake ne predstavljaju tako velik problem u odnosu na administrativne uštede koje bi se mogle ostvariti.⁵⁴

Na fiskalne aspekte poreza na dodanu vrijednost također utječe i učešće uvoznih dobara u ponudi i potrošnji na tržištu Bosne i Hercegovine. U tom slučaju prihodi prikupljeni na osnovu prometa uvezenim dobrima imaju značajan udio u ukupnim prihodima jer u osnovicu za obračun PDV-a ulazi iznos carina, akciza, te troškova nastalih u vezi s isporukom tih dobara i stavljanjem u promet. Svako povećanje standardne stope PDV-a za jedan postotni poen podiže omjer prihoda za 0,6% .⁵⁵

Ukoliko se uzmu iskustva zemalja EU i OECD-a koje su u vrijeme ekonomske krize povećale stope poreza na dodanu vrijednost, u Bosni i Hercegovini bi se taj porez mogao primjenjivati po višoj stopi od sadašnje. Porezna vlast se u zemljama u razvoju a time i u Bosni i Hercegovini suočava sa sivom ekonomijom, odnosno sa nelegalnim procesima i ekonomskim aktivnostima. Preporučuje se povećana suradnja i razmjena informacija među državama kako bi se smanjio utjecaj i postojanje takvih nelegalnih sektora. Analizom primjene poreza na dodanu vrijednost lako se mogu uočiti varijacije u visini poreznih prihoda koje su nastale pod utjecajem ekonomske krize te uslijed liberalizacije trgovinske razmjene sa zemljama članicama EU. Stopa povrata poreza na dodanu vrijednost u Bosni i Hercegovini se kreće od 10% i 26% i utječe na umanjenje neto ostvarenih iznosa poreznih prihoda. U Bosni i Hercegovini je moguće poboljšati fiskalne performace na način da se porezom na dodanu vrijednost ostvaruju prvenstveno fiskalni aspekti , a to je moguće uz povećanje postojeće porezne stope.⁵⁶

Financijska teorija i iskustva u primjeni jednostopnog modela PDV-a ukazuju na njegovu neutralnost pri alokaciji resursa i veću administrativno-tehničku efokasnost prikupljanja prihoda.

⁵⁴ Sudžuka, Edina (2014): Fiskalni i socijalni aspekti primjene poreza na dodanu vrijednost i poreza na dohodak u poreznom sistemu Bosne i Hercegovine, Sarajevo

⁵⁵ www.oma.uino.gov.ba

⁵⁶ Sudžuka, Edina (2014): Fiskalni i socijalni aspekti primjene poreza na dodanu vrijednost i poreza na dohodak u poreznom sistemu Bosne i Hercegovine, Sarajevo

4.2. Efikasnost PDV-a u BiH u odnosu na druge zemlje EU

Ne postoji jasna ideja efikasnog sustava PDV-a, te je nemoguće precizno odrediti mjeru efikasnosti PDV-a. Neke od mjera efikasnosti su stopa efikasnosti (ER) i C-efikasnost prikupljanja PDV-a. I stručnoj i znanstvenoj javnosti C-efikasnost je znatno primjerenija i najčešće korištena mjera efikasnosti.

Stopa C-efikasnosti se računa kao odnos između ukupnog prihoda od PDV-a i finalne potrošnje kućanstava pomnožena sa standardnom stopom r .

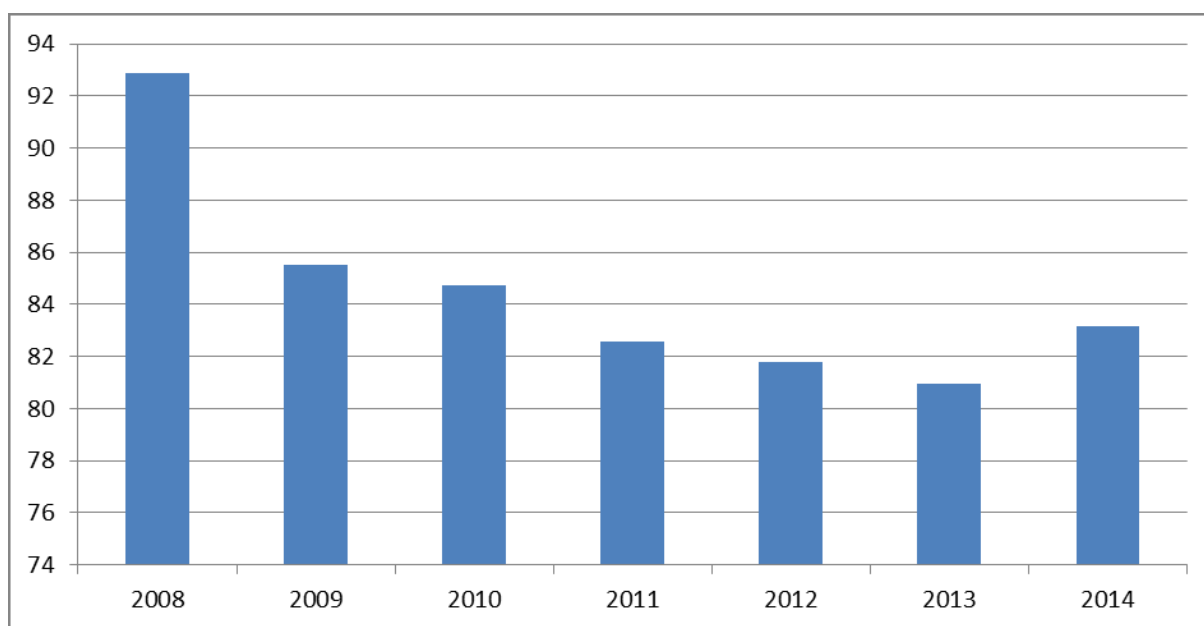
Hrvatska je u 2010. imala udio poreznih izdataka u BDP-u manji od udjela novih članica EU, kao i dvostruko niži od prosjeka svih zemalja EU, u iznosu od nepunih 4%. Analiza efikasnosti pokazala je da je Hrvatska u 2010. imala najbolje pokazatelje efikasnosti od svih promatranih zemalja članica EU.

Preporuča se:

- Iniciranje provedbe detaljne analize adekvatnosti visine hrvatskog praga za ulazak u sustav PDV-a s ciljem optimizacije troškova i koristi sustava oporezivanja dodane vrijednosti.
- U buduće analize efikasnosti uključiti sve troškove poput administrativnih troškova oporezivanja, troškova poreznih obveznika, kao i ostalih troškova izazvanih ekonomskim poremećajima prouzročenim samom prirodom poreza.⁵⁷

⁵⁷ Sopek, Petar (2011): Porezni izdaci i efikasnost poreza na dodanu vrijednost u Hrvatskoj, Krapina

Iduća slika pokazuje stopu C-efikasnosti u Hrvatskoj od 2008.-2014. godine.⁵⁸

Graf 1: Stopa C-efikasnosti u Hrvatskoj

Izvor: Šimović, H., Škrbić, M.,(2016)

Kao što je vidljivo, u razdoblju 2009. Došlo do znatnog smanjenja efikasnosti u odnosu na 2008. godinu. Sve do 2014. godine je prisutan pad efikasnosti. Povećanje standardne stope i primjena Zakona o fiskalizaciji u 2013. godini nisu doprinijeli povećanju efikasnosti. Slabija naplata PDV-a nastala je kao posljedica ulaska Hrvatske u EU kao i primjeni sniženih stopa PDV-a na ugostiteljske usluge. Stoga se može zaključiti kako primjena sniženih stopa kao i proširenje osnovica značajno negativno utječe na prihode od PDV-a i na efikasnost.⁵⁹

Potrebno je naglasiti kako uzroke smanjenja efikasnosti treba prvenstveno tražiti u sniženim stopama koje narušavaju samu logiku PDV-a, a to je načelo neutralnosti.

Bosna i Hercegovina ima poprilično visok koeficijent C-efikasnosti u odnosu na zemlje u razvoju i razvijene zemlje. Prednost Bosne i Hercegovine se očituje u jedinstvenoj stopi PDV-a i niskoj skali oslobađanja. Jedinstvena stopa PDV-a doprinosi manjem prostoru za porezne prijevare. Efikasnost poreza na dodanu vrijednost, te njegova izdašnost vode jačanju fiskalnog kapaciteta Bosne i Hercegovine što se nadalje treba odraziti na stvaranje jedinstvenog

⁵⁸ Šimović, H., Škrbić, M.,(2016): Efikasnost poreza na dodanu vrijednost u Hrvatskoj, Sveučilište u Zagrebu, <http://hrcak.srce.hr/151910>

⁵⁹ Šimović, H., Škrbić, M.,(2016): Efikasnost poreza na dodanu vrijednost u Hrvatskoj, Sveučilište u Zagrebu, str.11

ekonomskog prostora, stvaranje uvjeta privređivanja na području Bosne i Hercegovine kao i na povećanje ekonomskog rasta.⁶⁰

Faktori efikasnosti sustava PDV-a su:

- sistemski (ograničena oslobađanja i postojanje jedinstvene stope PDV-a)
- organizacijski (centralizirano ustrojstvo UNO)
- mikroekonomski (relativno dobar stupanj poštivanja propisa poreznih obveznika)
- makroekonomski (velika ovisnost zemlje o uvozu, naplata većeg dijela PDV-a na granici)

Posljednjih godina prihodi od PDV-a su smanjeni zbog oslobađanja nabavki dobara i usluga u okviru IPA projekata od 2009. Godine, omjer povrata PDV-a konstantno raste u odnosu na bruto naplaćene prihode ali u strukturi povrata rastu i povrati međunarodnim organizacijama i projektima, zbog globalne krize konstantan je rast dugova po osnovi prijavljenog a neplaćenog PDV-a.⁶¹

Prema Antić (2011) faktori koji utječu na efikasnost PDV-a su: visina standardne stope, oslobađanja, diferencirane stope, oblik PDV-a, administriranje PDV-a, poštivanje propisa, redovito izvršenje povrata PDV-a te otvorenost ekonomije. Uzimajući u obzir sve faktore možemo napraviti usporedbu Bosne i Hercegovine te zemalja EU. Prema visini standardne stope Bosna i Hercegovina ima relativno nisku standardnu stopu od 17% što utječe na smanjenje prihoda, dok kod zemalja EU imamo relativno visoku standardnu stopu te je utjecaj na prihode pozitivan. Što se tiče oslobađanja u Bosni i Hercegovini su vrlo ograničena te pozitivno utječu na prihode kao što je situacija i u zemljama EU. Bosna i Hercegovina je zemlja koju karakterizira jedinstvena stopa PDV-a koja ima pozitivan učinak na prihode u odnosu na diferencirane stope zemalja EU koje negativno utječu na prihode. Neutralan efekt na prihode Bosne i Hercegovine ali i zemalja EU ima potrošni oblik PDV-a. Jedinstvena institucija Bosne i Hercegovine pozitivno utječe na prihode dok carinska i porezna

⁶⁰ www.oma.uino.gov.ba/publikacije/Studija_bos.pdf str.28-29

⁶¹ Antić, Dinka (2011) : Studija o implikacijama diferenciranih stopa PDV-a u BiH, Banja Luka: Odjeljenje za makroekonomsku analizu, Upravni odbor UIO, dostupno na: http://www.oma.uino.gov.ba/publikacije/Studija_hr.pdf, str.30

administracija karakteristična za zemlje EU negativno utječe na prihode u EU. Redovito izvršenje povrata PDV-a i otvorenost ekonomije u Bosni i Hercegovini pozitivno utječu na prihode od PDV-a dok kod zemalja EU redovito izvršenje povrata PDV-a ima neutralan učinak na prihode a otvorenost ekonomije je znatno niska te ima negativan učinak na prihode od PDV-a.⁶²

Promjene koje se dešavaju u efikasnosti su najjači pokretač promjena prihoda PDV-a, a najveću efikasnost imaju zemlje sa visokim dohotkom. Korištenje jednostopnog modela oporezivanja vodi do optimalnog oporezivanja kada se koristi sofisticiraniji drugi instrumentarij koji se smatra boljom politikom nego opredjeljenje za višestopni model.

⁶² Antić, Dinka (2011) : Studija o imlikacijama diferenciranih stopa PDV-a u BiH, Banja Luka: Odjeljenje za makroekonomsku analizu, Upravni odbor UIO, dostupno na: http://www.oma.uino.gov.ba/publikacije/Studija_hr.pdf str.31

5. EMPIRIJSKA ANALIZA UČINKOVITOSTI UVOĐENJA DIFERENCIRANIH STOPA U SUSTAV PDV-A

5.1. Istraživanje fiskalnih učinaka uvođenja diferenciranih stopa u sustav PDV-a BiH

Fiskalni aspekti oporezivanja u cilju imaju da kroz poreze omoguće priliv prihoda koji će osigurati podmirenje javne potrošnje. Samim time države koriste svoj fiskalni suverenitet da bi ustanovile poreze i prikupile porezne prihode. Za fiskalnu intervenciju karakterističan je odnos prema utvrđenim načelima na kojima se zasnivaju dažbine gdje se u prvom redu misli na načelo jednakosti i izdašnosti odnosno fiskalnog efekta dažbina. Stoga fiskalna intervencija nastaje tamo gdje se jednakost među dažbinama ne poštuje, a također se u praksi često dešava da se mjere fiskalne intervencije mire sa načelom dažbinske jednakosti. Upravo zbog međusobnog isprepletanja teško je zaključiti kada započinje mjera fiskalne intervencije, a kada prestaje dažbinska jednakost. Fiskalna intervencija često uz fiskalne ima motiv za ostvarenje ekonomskih, zdravstvenih, demografskih ali i drugih ciljeva. Gledanjem isključivo fiskalnih ciljeva znači odustajanje od drugih aspekata koji se posredstvom poreznog sistema mogu ostvariti.⁶³

Pretpostavke za ostvarenje fiskalnih ciljeva oporezivanja su:

1. Postojanje bihevioralnih predispozicija da se primjenom poreznog zakonodavstva ostvari naplata poreznih prihoda od poreznih obveznika
2. Postojanje pravnih obilježja oporezivanja
3. Postojanje administrativnih pretpostavki

Temeljni cilj primjene PDV-a je u skladu s principom izdašnosti oporezivanja. Kroz korištenje fiskalnog potencijala svakodnevnog prometa širokog spektra dobara i usluga putem obezbjeđuje se dovoljna količina finansijskih sredstava. Primjena poreza na dodanu vrijedost se pokazala znatno boljom od poreza na promet što se tiče fiskalnih aspekata neovisno o sistemu poreznih stopa poreza na dodanu vrijednost. Keen i Loockwood navode da je usvajanje PDV-a povezano sa dugoročnim povećanjem učešća ukupnih prihoda u BDP-u za 4,5%. Iznos prihoda varira od zemlje do zemlje jer u izvjesnoj mjeri ovise o spremnosti za

⁶³ Sudžuka, Edina (2014): Fiskalni i socijalni aspekti primjene poreza na dodanu vrijednost i poreza na dohodak u poreznom sistemu Bosne i Hercegovine, Sarajevo

implementaciju ovog poreznog oblika, otvorenosti ekonomije te razvijenosti porezne administracije.⁶⁴

Ekonometrijskim analizama došlo se do nekoliko zaključaka.⁶⁵

- Standardna stopa ima značajan utjecaj na prihoda
- Značaj trgovine za ekonomiju je na pozitivan način povezan sa prihodima PDV-a
- Godine primjene PDV-a imaju također pozitivan utjecaj jer se administriranje PDV-a i ispunjavanje porezne obveze poboljšava sa iskustvom u njegovoj primjeni
- Prihodi od PDV-a su veći u zemljama sa višom stopom pismenosti
- Primjena višestopnog modela poreza na dodanu vrijednost sa izvjesnim rasponom između najniže i najviše stope ima pozitivan utjecaj na prihode, stoga je u primjeni bolje imati niže stope nego porezne olakšice

Na obim prihoda utječe osnovica poreza na dodanu vrijednost, uspostavljena visina stopa, porezna izuzeća te iz domena vanjskotrgovinske razmjene, udio uvoza u BDP-u koji ima direktno proporcionalan utjecaj. Troškovi obračuna i naplate PDV-a znatno su niži u zemljama gdje je porez na dodanu vrijednost jednostavan, tj. ima jedinstvenu stopu uz visoki porezni prag.

Zagovornici jednostopnog modela smatraju da se Bosna i Hercegovina ne može usporediti sa zemljama Europske unije koje imaju napredne porezne uprave i visoki porezni moral. Uvođenje diferenciranih stopa poreza na dodanu vrijednost u svakom sustavu predstavlja kompleksnu operaciju. Da bi se izvršila implementacija diferenciranih stopa potrebno je ispuniti određene pravne i operativne pretpostavke. Sa pravnog djelovanja potrebno je prije

⁶⁴ Keen, Michael and Lockwood, Ben (2007) The value added tax : its causes and consequences. Working Paper. [Coventry]: University of Warwick, Department of Economics. Warwick economic research papers (No.801). str. 27-28

⁶⁵ Keen, Michael and Lockwood, Ben (2007) The value added tax : its causes and consequences. Working Paper. [Coventry]: University of Warwick, Department of Economics. Warwick economic research papers (No.801).

svoga izmijeniti Zakon o porezu na dodanu vrijednost, pravilnik, podzakonske akte, dodatna uputstva i instrukcije, a minimalni period za usvajanje tih izmjena je 18 mjeseci.⁶⁶

Operativne pretpostavke se odnose na obuku zaposlenih za kontrolu poreznih obveznika, obuku poreznih obveznika za implementaciju novog zakona i propisa, troškove medijskih kampanja koji se odnose na oglašavanje UNO na televiziji, radiju te u tiskanim medijima. Procjenjuje se da je za izvršenje operativnih pretpostavki potrebno 12 mjeseci od usvajanja zakona o PDV-u.⁶⁷ Uz pravne i operativne pretpostavke u obzir se trebaju uzeti i IT pretpostavke kao i ljudski i materijalno tehnički resursi. Ukoliko bi došlo do uvođenja diferenciranih stopa PDV-a u IT sustavu potrebno je projektiranje potrebnih izmjena baze podataka, upita, izvještaja i obrazaca, izrada programskih definicija, programiranje, testiranje, dokumentiranje izmjena, procedura i izvještaja te izvođenje obuka unutar institucije. Zadatak IT sektora je da osigura dostupnost podataka obveznika najmanje pet godina unatrag u skladu sa zakonskim odredbama. Osim konverzije postojećih baza podataka i njihovog usklađivanja novoj strukturi potrebno je usklađivanje ALICE modula u svim njegovim komponentama.⁶⁸

Tablica 3: Pregled IT i drugih pretpostavki

Pretpostavke	Aktivnosti	Napomene
Kadrovske	<ul style="list-style-type: none"> - Oformiti razvojni tim - Zaposliti dodatne informatičare 	<ul style="list-style-type: none"> - Potrebna su posebna znanja, vještine i tehnike projektiranja - Procedure zapošljavanja su duge i složene
Materijalno-tehničke	-Prostor i oprema za rad razvojnog tima	
IT pretpostavke	<ul style="list-style-type: none"> - Nabavka licenci za software koji je potreban za razvoj aplikacije - Dodatni hardware - Dodatna ifrastruktura u UNO 	<ul style="list-style-type: none"> - Duge procedure javnih nabavki
Financijske	- Dodatni operativni i kapitalni izdaci	- Unaprijed planirati u proračunu, osigurati odobrenje UO UNO

Izvor: Antić, Dinka (2011): Studija o imlikacijama diferenciranih stopa PDV-a u BiH, Banja-Luka, str.34

⁶⁶ Antić, Dinka (2011): Studija o imlikacijama diferenciranih stopa PDV-a u BiH, Banja-Luka, str.5

⁶⁷ Ibid. Antić (2011) str.33

⁶⁸ Ibid. Antić(2011) str. 34-35

Rizici koje provođenje IT aktivnosti imaju odnose se na: neformiranje adekvatnog razvojnog tima ili eventualno kašnjenje prilikom formiranja tima, propusti u fazi definiranja korisničkog zahtjeva te osiguranje materijalnih, tehničkih i IT pretpostavki za rad tima i izvršavanje projekta.⁶⁹

Uvođenje diferenciranih stopa također zahtijeva povećanje porezne administracije broja zaposlenih, povećanje složenosti administriranja PDV-om što podrazumijeva povećanu komunikaciju sa obveznicima, povećanje radnog napora kod unosa podataka sa PDV prijave koja će imati više polja koja se odnose na razdvajanje podataka o nabavkama, prometu, ulaznom i izlaznom PDV-u i krajnjoj potrošnji za svaku pojedinu vrstu stopa, automobila za terenske kontrole, dodatne troškove rada... S obzirom da uvođenje diferenciranih stopa zahtijeva zapošljavanje novog osoblja, potrebno je osigurati i dodatne prostore za novouposlene kao i cijelu opremu i automobile za terenske kontrole.

Prema Antić (2011.) procjenjuje se da će dodatni iznos troškova prilikom zapošljavanja novog osoblja kao i sve popratne troškove iznositi oko 3,204,000 KM. Neka od tih ulaganja su jednokratna, a redovita sredstva su potrebne za plaće novouposlenih službenika kao i za tekuće troškove (komunalije, telefonski troškovi, registracije, održavanja automobila...) ⁷⁰

Kod obračuna krajnje potrošnje nužno je uvesti dodatna polja za sniženu stopu za svaki entitet i Distrikt. Krajnja potrošnja predstavlja osnovicu za obračun PDV-a na koji obveznik nema pravo povrata. Koeficijent za Distrikt Brčko fiksiran je na 3,55% te služi kao osnova za raspodjelu prihoda od neizravnih poreza između entiteta. ⁷¹

Zahtjevi za uvođenje diferenciranih stopa u Bosni i Hercegovini uključuju različite varijante od oslobađajućih stopa, nultih stopa i sniženih stopa. Nulta stopa, osim ona koja se odnosi na izvoz, predstavlja sukobljavanje s pravnim okvirom Europske unije. Za Bosnu i Hercegovinu najbolja opcija je jedinstvena stopa upravo zbog loše ekonomske situacije, nepovoljne strukture potrošnje te fiskalne osjetljivosti na promjene u visini naplaćenih indirektnih poreza. Standardna stopa u Bosni i Hercegovini je jedna od najnižih u Europi. Postoji visoki udio potrošnje osnovnih životnih namirnica u strukturi ukupne potrošnje, stoga bi snižena stopa zahtijevala značajno povećanje standardne stope. Ako se uvede snižena stopa od 5% na dobra i

⁶⁹ Ibid. Antić(2011) str.34-35

⁷⁰ Ibid. Antić (2011) str.42

⁷¹ www.oma.uino.gov.ba/bilteni/Oma_Bilten_bos_III.pdf

usluge koje nisu bile u sustavu poreza na promet, to bi dovelo do rasta standardne stope na 27%. Korištenjem sniženih stopa dolazi do poreznih gubitaka, a kako bi se pokrili ti porezni gubici potrebno je povisiti standardnu stopu. Ukoliko se ona poveća tada će se moći nadoknaditi porezni prihodi, ali je stopa od 27% prevelika, te će imati utjecaj na cjelokupnu ekonomiju Bosne i Hercegovine.⁷²

Procjene promjena koje bi se desile prilikom uvođenja diferenciranih stopa u sustav oporezivanja moguće je raditi na mikro razini uz raspoložive podatke o uvozu i prometu obveznika poreza na dodanu vrijednost, dok bi se s makro razine procjenjivalo uz statističke podatke nacionalnih računa. S obzirom da statistika nacionalnih računa posjeduje pregled potrošnje samo po institucionalnim jedinicama, te podaci o potrošnji po vrstama dobara nisu dostupni, a i statistika kućanstava nije baš pouzdana, ovakvi pristupi ne mogu dati baš pouzdane podatke i zaključke. Veći stupanj pouzdanosti je moguć ukoliko se kombiniraju ova dva modela u tzv. mješoviti model i kroz model aproksimacije koji bi se temeljio na analogiji sa strukturom potrošnje dobara Europske unije.⁷³

Mješoviti model podrazumijeva izračun udjela potrošnje koja bi bila u režimu snižene stope poreza na dodanu vrijednost koristeći podatke o krajnjoj potrošnji iz statistike nacionalnih računa i podataka o naplaćenom porezu na promet. Podaci o porezu na promet su korisni za izračun omjera porezne osnovice, te će se za analizu koristiti podaci iz 2005. godine koja je posljednja godina prije uvođenja poreza na dodanu vrijednost. Također će se koristiti podaci o krajnjoj potrošnji iz statistike nacionalnih računa 2005. godine. Premda je došlo do povećanja potrošnje oporezivih dobara i usluga, kriza je dovela do pada dohotka i potrošnje luksuznih dobara, stoga se pretpostavlja da se potrošnja nije promijenila.⁷⁴

⁷² Hodžić, Nadina (2015) „ Problemi prelaska na višestopni sistem poreza na dodatu vrijednost u Bosni i Hercegovini, Sarajevo, str.416

⁷³ Ibid., Antić (2011) str.40

⁷⁴ Agencija za statistiku BiH, „Nacionalni računi“, Bilden, 1.decembar 2010.godine

Tablica 4: Izračun gubitaka prihoda po mješovitom modelu

2005. godina	Iznos (KM)
Naplaćeni porez na promet	1,811,688,655
Osnovica poreza na promet	13,845,710,703
Krajnja potrošnja (sa porezima)	15,657,399,357
Krajnja potrošnja iz nacionalnih računa	20,497,965,000
Potencijalna porezna baza	18,686,276,345
Udio oporezive krajnje potrošnje	74%

Izvor:Ministarstvo financija BiH, Federalno ministarstvo financija i Porezna uprava Brčko Distrikta Agencija za statistiku BiH

Podaci o poreznoj bazi poreza na promet su podijeljeni na poreznu bazu za oporezivanje usluga, na poreznu bazu dobara koja su se oporezivala po višoj stpi, na dobra koja su se oporezivala po nižoj tarifi, koja su ujedno velikim dijelom trebala biti pod povlaštenom stopom poreza na dodanu vrijednost. Uz komponente potencijalne porezne osnovice i postotnih udjela, u nastavku je izračunat udio oslobođenih dobara.⁷⁵

Tablica 5: Udio oslobođenih dobara

		Iznos (KM)	%
1	Potencijalna porezna osnovica	18,686,276,345	100%
2	PPP viša tarifa	4,131,095,490	22.11 %
3	PPP niža tarifa	5,696,556,809	30.49 %
4	PPU	4,018,058,404	21.50 %
5	Porezna osnovica (2+3+4)	13,845,710,703	74.10 %
6	Razlika(1-5)	4,840,565,643	25.90 %
7	Javne, socijalne i zdravstvene usluge, usluge financijskog posredovanja	3,412,101,000	18.26 %
8	Oslobođena dobra i usluge (6-7)	1,428,464,643	7.64 %

⁷⁵ Ibid., Antić (2011) str.42

U slučaju uvođenja sniženih stopa, većina potrošnje koja je u sustavu poreza na promet bila bi oslobođena ili pod nižom stopom.

Za izračun gubitaka prihoda prilikom uvođenja diferenciranih stopa poreza na dodanu vrijednost dobara koji su na popisu za povlašteni porezni tretman u Bosni i Hercegovini moguće je koristiti model aproksimacije sa potrošnjom u Europskoj uniji. Prema studijama Europske komisije prosječni udio osnovice na koju se primjenjuje standardna stopa iznosi 2/3 krajnje potrošnje u Europskoj uniji. Najveći udio osnovice ima Danska koja primjenjuje jedinstvenu stopu. Udio iznad prosjeka Europske unije ima 7 članica, pored diferenciranih stopa, što ukazuje na visoki stupanj razvijenosti. Stoga, te članice imaju visok životni standard građana kao i nizak udio potrošnje esencijalnih dobara. Članice koje imaju snižene i nulte stope poreza na dodanu vrijednost imaju udio osnovice za primjenu standardne stope od 50-65% krajnje potrošnje.⁷⁶

Premda se očekivalo da će ulaskom novih članica promijeniti odnos osnovice za sniženu, nultu i osnovice za standardnu stopu, jer su nove članice manje razvijene zemlje, to se nije dogodilo. Omjer osnovica je ostao isti. Jedna od pretpostavki takve situacije je relativno mali ponder potrošnje novih članica u usporedbi sa velikim članicama. Uzimajući u obzir navedene činjenice, Bosna i Hercegovina je manje razvijena zemlja koja ima udio potrošnje esencijalnih dobara znatno veći od prosjeka Europske unije. Međutim, ukoliko se gleda na implicitnu stopu poreza na dodanu vrijednost, udio oslobođenog prometa tu stopu dovodi na razinu prosjeka Europske unije. Zbog relativno visokog praga za oporezivanje porezom na dodanu vrijednost u Bosni i Hercegovini te oslobađanja projekata financiranih iz IPA fondova omjer osnovica Europske unije se može smatrati pouzdanom osnovom za izračun gubitaka prihoda od poreza na dodanu vrijednost u Bosni i Hercegovini.⁷⁷

⁷⁶ Ibid. Antić(2011) str. 51

⁷⁷ Ibid. Antić (2011) str.51

Gledajući omjer osnovice na koju se primjenjuje standardna stopa i osnovice na koju se primjenjuje snižena stopa iz Europske unije (67%:33%) gubitak prihoda od poreza na dodanu vrijednost u slučaju uvođenja nulte i snižene stope bi iznosio:

-nulta stopa: 989 mil KM

-snižena stopa od 5%: 698 mil KM

-snižena stopa 8%: 523 mil KM⁷⁸

Pod fiskalnim implikacijama podrazumijevamo gubitak prihoda od poreza na dodanu vrijednost na dobra i usluge koje su pod povlaštenim režimom. Stoga rasponi gubitaka prilikom uvođenja nulte i sniženih stopa dosežu visinu u milijunima KM.

Tablica 6: Rasponi gubitaka prihoda od PDV-a (u milijunima KM)

	0%	5%	8%
MIN	548	387	290
MAX	1,348	852	714

Izvor: Međunarodni simpozij-Fiskalni okvir i održivi razvoj BiH, Neum, (2012)

Ukoliko bi došlo do uvođenja diferenciranih stopa razinu prihoda bi bilo moguće zadržati jedino ako bi se povećala standardna stopa na sva dobra i usluge. U tom slučaju bi se visina standardne stope u slučaju primjene nulte i sniženih stopa kretala u rasponima prikazanim u tablici 7.⁷⁹

Tablica 7: Visina standardne stope

	0%	5%	8%
MIN	20,81%	19,68%	19,02%
MAX	30,91%	26,82%	24,36%

Izvor: Međunarodni simpozij-Fiskalni okvir i održivi razvoj BiH, Neum, (2012)

⁷⁸ Ibid. Antić (2011) str.52

⁷⁹ Međunarodni simpozij-Fiskalni okvir i održivi razvoj BiH, Neum, (2012) str.157

Gledajući mikroekonomske implikacije uvođenja diferenciranih stopa, poslovanje s više stopa bi dovelo do povećanja troškova poštivanja PDV-propisa na strani obveznika. Ti troškovi se prvenstveno odnose na troškove prilagođavanja IT sustava i evidencija, troškove kontinuiranog održavanja podataka, te troškove dodatnog angažiranja računovođa i drugog administrativnog osoblja ali i troškove u vezi s dodatnom komunikacijom sa Upravom za neizravno oporezivanje. Uz sve to obveznici poreza na dodanu vrijednost će imati dodatne troškove prilagođavanja fiskalnih sustava i kasa. Uz povećanje standardnih stopa i ujedno uvođenja sniženih stopa, pogoršalo bi se poslovanje manjih firmi koje nisu u sustavu poreza na dodanu vrijednost. Naime, subjekti koji su izvan sustava poreza na dodanu vrijednost prilikom nabavke robe od obveznika toga poreza ne mogu odbiti ulazni porez na dodanu vrijednost, te su pogođeni većim troškovima nabavke robe. Veliki broj firmi će biti suočen sa prodajom dobara čime se ugrožava i njihov položaj na tržištu. Povećanje standardne stope također može dovesti do povećanja cijena usluga koje nisu u sustavu oporezivanja. Ti sektori nabavljaju inpute od obveznika poreza na dodanu vrijednost i time najveći dio ulaznog poreza ne mogu da odbiju od eventualne porezne obveze za preostali dio oporezivog prometa, te ga preko većih cijena svojih usluga prevaljuju na komitente čime se ugrožava likvidnost i povećavaju rashodi financiranja, a umanjuje dobit kupaca usluga.⁸⁰

Gledajući sa makroekonomskog aspekta povećanje standardne stope će dovesti do rasta cijena i fiskalnog opterećenja građana kao i do porasta rashoda javnog sektora. U tom slučaju se javljaju dvije vrste trgovaca. Rastom stope poreza na dodanu vrijednost trgovci će povećati cijenu više nego što iznosi povećanje stope, a padom stope poreza na dodanu vrijednost dovest će do pada prodajne cijene ali ne za iznos ukinutog poreza. Iskustva su pokazala kako postojanje skale poreza na promet dobara i usluga nije imala bitnijeg efekta na socijalni položaj građana. Također uvođenje standardne stope od 17% nije dovelo do snižavanja visokotarifne robe. To se naročito odnosi na energente i cigare koji su znatno poskupjeli. Petogodišnje ukidanje carina na dobra iz Europske unije koje je startalo 1. srpnja 2008. godine nije dovelo do lančanog pada cijena. U vrijeme ekonomske krize situacija se nije mijenjala, te je Bosna i Hercegovina jedna od država koje imaju oligopolski model ponašanja većine trgovaca.⁸¹

⁸⁰ Ibid., Međunarodni simpozij(2012) str. 158

⁸¹ Ibid., Međunarodni simpozij (2012) str. 159

Bosna i Hercegovina se nalazi na početku sporog ekonomskog oporavka, stoga svako povećanje standardne stope još će više usporiti njen ekonomski rast. Povećanje stope u vrijeme recesije bez energetske strategije i poticaja te korištenje ekološki energenata i obnovljivih izvora energije, dovodi do rasta cijena energenata. Rast cijena može biti poguban za sve građane i gospodarstvo s obzirom da se narednih godina planira usklađivanje sa minimalnom trošarinom na energente u EU, te se može očekivati rast stope trošarina na energente. Posljedica toga je kumulativni učinak na cijene, zaposlenost kao i na životni standard građana. Činjenica je da građani u vrijeme recesije i povećanja nezaposlenosti manje troše, tj. troše samo na osnovne namirnice, stoga snižavanje PDV-a na osnovne namirnice nebi imalo nekog značajnijeg utjecaja na potrošnju građanja. Rast cijena finansijskih usluga bi imalo nepovoljan utjecaj ne samo na usluge pošte i sektora osiguranja već i negativno utječe na financiranje poslovnih aktivnosti i investiranje, rast zaposlenosti i ekonomski rast.⁸²

Bosna i Hercegovina je prema anketama i konkurentnosti i kvaliteti poslovnog ambijenta rangirana vrlo visoko. 2010. godine proveden je upitnik za poduzetnike da rangiraju najproblematičnije faktore za poslovanje u Bosni i Hercegovini te su navedeni: pristup finansijskim izvorima (13,5%), porezne stope (11,8%), neefikasna državna birokracija (11,5%), korupcija (9,2%) i porezna regulativa (9,1%). Prema indeksu konkurentnosti BiH je najnekonkurentnija europska zemlja, međutim prema poreznom sustavu je konkurentna zbog PDV-a kojeg odlikuju jedinstvena stopa i minimum oslobođenja. Uvođenje diferenciranih stopa bi sustav neizravnog oporezivanja učinio mnogo kompleksnijim te bi to negativno utjecalo na indekse konkurentnosti BiH kao i na percepciju investitora, kreditora i kompanija o troškovima i kompleksnosti poštivanja poreznih propisa i poslovanja u BiH.⁸³

Rast standardne stope smanjuje fiskalnu konkurentnost sustava PDV-a u BiH. Analize Europske komisije pokazuju da zbog smanjenja stopa PDV-a nekim članicama dolazi do prelijevanja prihoda iz članice sa visokim stopama PDV-a u tranzitnom prometu trošarinskih dobara (goriva, cigareta...) BiH ima povoljan geografski položaj te rafineriju koja ima potrebne kapacitete i postiže europske standarde kvalitete derivata. Niska stopa trošarina privlače međunarodne kompanije. Povećanje standardne stope će dovesti do pogoršanja konkurentnog položaja kompanija kao i do povećanja poreznih rashoda.

⁸² Ibid. Antić (2011) str.58

⁸³ Ibid. Antić (2011) str. 60

Uvođenje standardne stope od 17% koja je niža od bivše više tarifne stope poreza na promet od 20%, nije dovelo do sniženja cijena visokotarifne robe. Prvenstveno cigarete i energenti nisu pojeftinili nego posklupljuju u odnosu na prvotnu cijenu iz godine u godinu.

5.2. Efikasnost novog sustava PDV-a

Ključ za efikasnu primjenu diferenciranih stopa poreza na dodanu vrijednost je da zadrži niske mehaničke gubitke prihoda koji nastaju kada je prihod ustupljen za potrošnju koja ne doprinosi ostvarenju željenog cilja. Diferenciranje stopa poreza na dodanu vrijednost može dovesti do smanjenja efikasnosti poreznog sustava ukoliko se pogrešne robe oporezuju po sniženim stopama. Empirijske analize ukazuju da je potražnja za hranom neelastična te kako smanjenje cijene od 1% dovodi do rasta potražnje za svega 0,5 procenata. Više stope poreza na dodanu vrijednost imaju znatno jači i brži utjecaj na cijene nego niže stope.⁸⁴

Ukoliko bi došlo do uvođenja diferencirane stope PDV-a, ona bi se primjenjivala na određene proizvode poput prehrambenih proizvoda i lijekova sa liste oslobođenih plaćanja, a viša bi se stopa primjenjivala na dobra i usluge koje ne spadaju u kategoriju sa nižom stopom oporezivanja.

Diferencirana stopa PDV-a daje veći prostor za malverzacije i postoji mogućnost da od niže stope PDV-a socijalno ugroženo stanovništvo neće imati neke koristi. Postoji mogućnost da će poslodavci uštede na određenim proizvodima koje spadaju pod manju stopu PDV-a prisvojiti sebi. S obzirom da porezni organi nisu u stanju pratiti i sprovođenju primjenu diferencirane stope, svaki poslodavac će nastojati da plati što manje PDV-a kroz upotrebu nižih stopa. Samim time se stvara mogućnost povećanja sive zone poslovanja. Sve dok se trošovi administracije povećavaju, veća diferencirana stopa neće doprinijeti povećanju poreznih prihoda. Kroz poreze se pokrivaju administrativni troškovi te se isplaćuju naknade socijalno ugroženom stanovništvu. Mnogi navode da dokle god porez na dodanu vrijednost u BiH ne bude razvojnog karaktera, u zemlji nema napretka. Uvođenjem diferencirane stope PDV-a se može desiti i problem koji je postojao za vrijeme poreza na promet proizvoda i

⁸⁴Antić, Dinka (2013) „Višerazinski fiskalni sustav u Bosni: razvoj i suočavanje s gospodarskom krizom“, Institut za javne financije, br. 19.

usluga, kada su se radile razne malverzacije kako bi se što manje platilo PDV-a državi.⁸⁵ Smatra se da će uvođenjem novih stopa PDV-a doći do pada zaposlenosti jer poslodavci neće moći plaćati poreze i doprinose na sve radnike. Samim tim će doći i do povećanja sive ekonomije, jer će se morati izdvajati veća sredstva za uplatu PDV. Što se tiče uplate PDV-a, UIO je uvela jako rigorozne mjere naplaćujući 5% kazne za kašnjenje u plaćanju PDV-a, te zatezne kamate za svaki dan zakašnjenja. Kazna od 5% koja je trenutno na snazi je nekada iznosila 10%.⁸⁶

Prema nepouzdanim procjenama koje su rađene sa sniženom stopom poreza na dodanu vrijednost od 8% na osnovne životne namirnice, bebi opremu, ortopedska pomagala, knjige i izdavačku djelatnost, Bosna i Hercegovina bi godišnje izgubila preko 700 milina KM. Uvođenjem novih stopa PDV-a na kojima u procesu konvergencije BiH, insistira EU radi kompatibilnosti sa njihovim fiskalnim sistemom i politikama. U tom slučaju država neće imati nekih velikih koristi, jer veće stope poreza stvaraju nove oblike malverzacija kroz pokušaje utaje poreza po raznoraznim osnovama. Država će tada doći u situaciju da neće moći servisirati vanjski dug. Bosanskohercegovačka ekonomija je svakako opterećena raznim fiskalnim i parafiskalnim opterećenjima, koja onemogućavaju njen ekonomski rast i razvoj, naročito ako se uzme u obzir da budžeti na svim nivoima vlasti u BiH nisu razvojnog nego socijalnog karaktera. Osim toga, uvođenjem većih ili diferenciranih stopa poreza će se dodatno pogoršati ionako već teška socio-ekonomska situacija u BiH, što će utjecati i na vanjskotrgovinski sektor, a naročito na izvozno orijentirana poduzeća u BiH. Prema statističkim podacima, u 2014. godini izvezen je veoma mali postotak prehrambenih proizvoda koji bi prema modelima novog PDV-a koji su u opciji za implementaciju, spadali u nižu stopu PDV-a. Sve ostale robe na koje otpada veći dio izvoza će biti opterećene većom porezom stopom poreza na dodanu vrijednost, što će dodatno opteretiti izvozno orijentirana preduzeća u BiH. Kupovna moć stanovništva će opadati što će dovesti do još većeg relativnog i apsolutnog siromaštva. Poslodavci će kroz uvođenje diferenciranih stopa cjelokupno opterećenje pokušati prebaciti na potrošače, a olakšice od uvođenja manje stope PDV-a na

⁸⁵ Golub, Dž., Arnaut, E., (2015) „Uticaj poreza na dodanu vrijednost na efikasnost poslovanja izvoznih preduzeća u procesu vanjskotrgovinske razmjene u Bosni i Hercegovini“, Vitez, dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/147502>, str. 96-97

⁸⁶ Ibid. Golub, Arnault (2015) str. 105

osnovne životne namirnice će pokušati prisvojiti sebi, bez obzira na modalitete zaštite koje će UIO uvesti radi sprječavanja malverzacija.⁸⁷

Uzimajući u obzir sve navedeno efikasnost sustava će biti itekako upitna prilikom uvođenja diferenciranih stopa u sustav PDV-a. Uvođenje diferenciranih stopa PDV-a predstavlja kompleksan problem koji će se odraziti na mikroekonomske indikatore i makroekonomske agregate kao i na ekonomski rast i socijalni status i položaj građana. Uvođenje veće jedinstvene stope PDV-a u BiH je logičan nastavak trenda u razvoju sustava PDV-a u svijetu. Većina europskih zemalja koja je u posljednjih nekoliko godina prešla sa jedinstvene stope PDV-a na diferenciranu stopu PDV-a zbog negativnih iskustava su najavile svoj povratak na jedinstvenu stopu PDV-a.

Najvažniji faktor efikasnosti PDV sustava u BiH jeste upravo postojanje jedinstvene stope, koja je umjerene visine (trenutno samo dvije članice EU imaju standardnu stopu PDV-a koja je niža od stope u BiH) i koja ostavlja manji prostor za PDV prevare⁸⁸

5.3 Rezultati

O efektima uvođenja diferenciranih stopa u porezni sustav Bosne i Hercegovine teško je precizno i sveobuhvatno govoriti, jer postoje mnogi problemi sa prikupljanjem potrebnih podataka. Premda i jednostopni i višestopni model imaju svoje prednosti i nedostatke, mnogi ekonomski stručnjaci smatraju da je višestopni model podložan manipulacijama, te je njegova kontrola znatno teža.

Uprava za indirektno oporezivanje posjeduje sve potrebne kapacitete za uvođenje diferenciranih stopa. Međutim fiskalne projekcije pokazuju da to uvođenje nebi imalo pozitivan efekt na BiH gospodarstvo. Više stopa će se negativno odraziti kako na konkurentnost tako i na investicije i ulaganja Bosne i Hercegovine. Administrativna i porezna kompleksnost bi se povećala, a atraktivnost za ulaganja i percepciju investitora, kreditora i poslovne zajednice bi bila iznimno slaba.

⁸⁷ Kurtanović, S., Golub, Dž., (47/2015), Uticaj PDV-a na poslovanje preduzeća, Poslovni konsultant, FINconsult d.o.o. Tuzla, dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/216980>, str. 88-91

⁸⁸ Ibid., Kurtanović i Golub (2015) str.98

Premda postoje mnoge rasprave i polemike dali uvoditi višestopni model ili zadržati jedinstvenu stopu, Uprava za indirektno oporezivanje radi na cijelom nizu projekata kao i na izradi potpuno novog zakona o porezu na dodanu vrijednost. Jedna od stvari koje će biti predložene odnose se na povećanje praga za registraciju u sustav oporezivanja sa 50 na 75 ili čak 100 tisuća KM.

Na nedavnoj konferenciji koja je održana u lipnju 2017. godine u Bukureštu preporuka je svih financijskih institucija da bi sve zemlje trebale razmišljati o prelasku na jedinstvenu stopu jer se prema analizama i istraživanjima jednostopni model pokazao najefikasniji.

Što će se dalje dešavati sa poreznim sustavom Bosne i Hercegovine ne možemo precizno niti točno istražiti, al jedno je sigurno: jedinstvena stopa poreza na dodanu vrijednost je san ekonomiste, a diferencirane stope su san političara.

6.ZAKLJUČAK

U svom diplomskom radu istražila sam fiskalne učinke uvođenja diferenciranih stopa u sustavu poreza na dodanu vrijednost Bosne i Hercegovine. Kao ciljeve sam postavila istražiti i analizirati postojeći jednostopni model poreza na dodanu vrijednost, te fiskalne učinke uvođenja diferenciranih stopa poreza na dodanu vrijednost.

Nakon uvodnog dijela, definiranja problema, ciljeva i hipoteza, u drugom dijelu sam objasnila opći značaj poreza na dodanu vrijednost kao i karakteristike jednostopnog i višestopnog modela. U trećem dijelu sam analizirala i opisala karakteristike poreza na dodanu vrijednost u konkretnim poreznim sustavima određenih zemalja. Fiskalne učinke i efikasnost uvođenja diferenciranih stopa u sustav poreza na dodanu vrijednost u Bosni i Hercegovini sam analizirala i istražila u četvrtom dijelu diplomskog rada.

Primarni cilj cijelog rada je bio istražiti učinke mogućeg uvođenja diferenciranih stopa poreza na dodanu vrijednost, te da li bi taj potez doveo do boljih ili lošijih rezultata od postojećeg jednostopnog modela oporezivanja porezom na dodanu vrijednost.

Porez na dodanu vrijednost predstavlja neizravni, indirektni porez koji donosi iznimno velike prihode u proračun države. Njime se ispunjavaju kako fiskalni tako i socijalni ciljevi.

U svome radu sam postavila jednu hipotezu

H(0): Uvođenje diferenciranih stopa PDV-a ima negativne fiskalne efekte

Glavna hipoteza ovoga rada je prihvaćena. Premda i jednostopni i višestopni model imaju svojih prednosti i nedostataka, općeprihvaćeno je prema istraživanju da je jednostopni model znatno jednostavniji i iziskuje manje troškove nego višestopni model.

U svim zemljama Europske unije se primjenjuju diferencirane stope poreza na dodanu vrijednost, ali su neprestane rasprave o tome dali treba ići u pravcu jedinstvene stope. Uvođenje diferenciranih stopa poreza na dodanu vrijednost podrazumijevaju fiskalne implikacije poput gubitka prihoda od poreza na dodanu vrijednost na dobra i usluge koje su pod povlaštenim režimom, ali i porast proračuna radi povećanja složenosti administriranja i kontrole obveznika. Ovakve implikacije negativno utječu na fiskalni balans Bosne i Hercegovine. Kroz istraživanja rada može se zaključiti kako Bosna i Hercegovina, premda mala i siromašna država, ima stabilan porezni sustav barem što se tiče visine stope PDV-a u

odnosu na druge zemlje gdje se primjenjuje višestopni model oporezivanja. Rasprave o uvođenju diferenciranih stopa se i dalje vode, mada Bosna i Hercegovina pokušava kroz druge oblike poreza nadoknaditi gubitak prihoda ukoliko bi uslijedilo uvođenje više stopa PDV-a. Komparativna analiza efikasnosti sustava PDV-a u Bosni i Hercegovini te članica EU ukazuje da je sustav PDV-a u BiH daleko efikasniji.

Postavlja se pitanje: Zašto se ponovno zagovaraju različite stope PDV-a kada su se već dešavale negativne konotacije i malverzacije sa diferenciranim stopama poreza na promet.

LITERATURA

KNJIGE I ČLANCI

1. Agencija za statistiku BiH, „Nacionalni računi“, Bilden, 1.decembar 2010.godine
2. Anкета o potrošnji domaćinstava u BiH 2011. godine, Agencija za statistiku BiH, Sarajevo, dostupno na: http://www.bhas.ba/saopstenja/2012/HBS_2011_bh.pdf
3. Antić, Dinka (2013) „Višerazinski fiskalni sustav u Bosni: razvoj i suočavanje s gospodarskom krizom“, Institut za javne financije, br. 19.
4. Antić, Dinka (2011) : Studija o implikacijama diferenciranih stopa PDV-a u BiH, Banja Luka: Odjeljenje za makroekonomsku analizu, Upravni odbor UIO, dostupno na: http://www.oma.uino.gov.ba/publikacije/Studija_hr.pdf
5. Bašić, Ivan (2014) „Porezni management (porezno planiranje), Ekonomski fakultet, Split
6. Barišić, Anton Florijan: Porez na dodanu vrijednost nakon pristupanja Republike Hrvatske Europskoj Uniji, dostupno na: http://www.bizimpact.hr/download/documents/read/porez-na-dodanu-vrijednost-nakon-pristupanja-europskoj-uniji_92
7. Begić, I. Kasim (2000): Ekonomska politika, Sarajevo : Pravni fakultet
8. Blažić, Helena (2004): „Troškovi oporezivanja u Hrvatskoj: Troškovi poreznih obveznika i troškovi poreznih vlasti“, Financijska teorija i praksa, Rijeka, dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/8881>
9. Bratić, Vjekoslav (2013) „Porezne reforme u zemljama članicama EU“, Newsletter, br. 72 , dostupno na: <http://www.ijf.hr/upload/files/file/newsletter/72.pdf>
10. Fiskalno vijeće Bosne i Hercegovine: Globalni okvir fiskalnog bilansa i politika u Bosni i Hercegovini 2017-2019. godina, (2016), dostupno na: http://mft.gov.ba/bos/images/stories/budzet/gfo/GO%20BiH%202017-2019_korigovano_230516%20bos%20tb.pdf

11. Golub, Dž., Arnaut, E., (2015) „Uticaj poreza na dodanu vrijednost na efikasnost poslovanja izvoznih preduzeća u procesu vanjskotrgovinske razmjene u Bosni i Hercegovini“, Vitez, dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/147502>
12. Hodžić, Kadrija, (2011): Stanje privrede i mjere anticiklične ekonomske politike u Bosni i Hercegovini, Travnik, dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/63492>
13. Hodžić, Nadina (2015) „ Problemi prelaska na višestopni sistem poreza na dodatu vrijednost u Bosni i Hercegovini, Sarajevo
14. Jelčić, Barbara, (2001): Javne financije, RRiFPlus, Zagreb
15. Jelčić, Božidar (1986): „Ciljevi oporezivanja u suvremenim državama“, Zbornik Pravnog fakulteta u Mostaru, br. 7.
16. Jelčić, Božidar (1992); Porez na dodanu vrijednost, Zagreb: Savez računovodstvenih i financijskih radnika Hrvatske
17. Jelčić, B., Bejaković. P., (2012): Razvoj i perspektive oporezivanja u Hrvatskoj, Zagreb, dostupno na: www.ijf.hr/upload/files/file/knjige/bejakovic-jelcic.pdf
18. Jelčić, B. i Jelčić B. (1998) Porezni sustav i porezna politika, Informator, Zagreb
19. Kesner-Škreb, M. (1999): **Porezna politika i gospodarski rast**, Privredna kretanja i ekonomska politika, Zagreb, br. 73, dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/30332>
20. Kuliš, Danijela (2012): „Promjene u sustavu poreza na dodanu vrijednost“, Newsletter, br. 67 , dostupno na: <http://www.ijf.hr/upload/files/file/newsletter/67.pdf>
21. Kumalić, Jusuf (2016): Da li treba uvoditi diferencijalne porezne stope u sistem PDV Bosne i Hercegovine, Vitez
22. Kurtanović, S., Golub, Dž., (47/2015), Uticaj PDV-a na poslovanje preduzeća, Poslovni konsultant, FINconsult d.o.o. Tuzla, dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/216980>
23. Međunarodni simpozij-Fiskalni okvir i održivi razvoj BiH, Neum, (2012)
24. Mijatović, Nikola (2004): Usklađivanje Europskog PDV-a – povijesni prikaz, Zagreb dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/103276>

25. Pogačić, L. i Cindori, S., (2010): „Problematika utvrđivanja broja i visine stopa poreza na dodanu vrijednost“, Zagreb, dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/93380>
26. Program ekonomskih reformi za 2017-2019. Godinu, (2017), ERP BiH, dostupno na: www.dep.gov.ba/naslovna/?id=1806
27. Sopek, Petar (2011): Porezni izdaci i efikasnost poreza na dodanu vrijednost u Hrvatskoj, Krapina, dostupno na: http://www.ijf.hr/upload/files/file/javna_potrosnja/Sopek.pdf
28. Sudžuka, Edina (2014): Fiskalni i socijalni aspekti primjene poreza na dodanu vrijednost i poreza na dohodak u poreznom sistemu Bosne i Hercegovine, Sarajevo
29. Šimović, Hrvoje (2007): Porez na dodanu vrijednost i trošarine, Zagreb
30. Šimović, H., Škrbić, M.,(2016): Efikasnost poreza na dodanu vrijednost u Hrvatskoj, Sveučilište u Zagrebu, dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/151910>
31. Šimović, J., Šimović, H.: Fiskalni sustav i fiskalna politika Europske unije, Zagreb, 2006
32. Šinković, Zoran (2014): Priručnik iz financijskog prava, Split

WEB STRANICE

1. www.dep.gov.ba
2. www.efst.hr
3. www.efzg.hr
4. www.europa.eu
5. www.finance.hr
6. www.ijf.hr
7. www.mfin.hr
8. www.mft.gov.ba
9. <http://www.porezna-uprava.hr>
10. http://www.fipa.gov.ba/informacije/statistike/izvoz_uvoz/
11. <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/drzava-kao-ikebana-u-bh-izvozu>
12. <http://www.new.uino.gov.ba/bs/PDV>
13. http://www.oma.uino.gov.ba/publikacije/Sazetak_hr.pdf

POPIS TABLICA I GRAFOVA

Tablica 1: Pregled stopa PDV-a u zemljama Europske unije 2018. Godine

Tablica 2: Pregled naplaćenih prihoda po vrstama 01.02.-28.02 2017/2018.

Tablica 3: Pregled IT i drugih pretpostavki

Tablica 4: Izračun gubitaka prihoda po mješovitom modelu

Tablica 5: Udio oslobođenih dobara

Tablica 6: Rasponi gubitaka prihoda od PDV-a (u milijunima KM)

Tablica 7: Visina standardne stope

Graf 1: Stopa C-efikasnosti u Hrvatskoj

SAŽETAK

U radu se istražuju i utvrđuju prednosti i nedostaci jednostopnog i višestopnog modela oporezivanja PDV-om u BiH. Kao glavni cilj istraživanja navodi se istaživanje fiskalnih učinaka uvođenja diferenciranih stopa PDV-a u BiH. Uprava za neizravno oporezivanje u BiH predstavlja državni aparat za naplatu i kontrolu neizravnih poreza. Mada postoje mnoge rasprave i ideje o uvođenju diferenciranih stopa unutar sustava PDV-a u BiH, jos uvijek je na snazi jednostopni model. Navode se također osnovne karakteristike sustava PDV-a u Hrvatskoj kao i zemljama EU. Kroz usporedbu sa sustavom oporezivanja PDV-om u zemljama EU, nastoji se doći do zaključka kakve bi učinke imao višestopni model u BiH. S obzirom da prihodi od PDV-a zauzimaju prvo mjesto u proračunskoj tablici BiH vrlo je jasno kako jednostopni model savršeno funkcionira u sustavu oporezivanja. Premda je nemoguće precizno definirati sve promjene ukoliko dođe do uvođenja diferenciranih stopa, putem istraživanja i ispitivanja došlo se do određenih zaključaka i rezultata. Utvrđeno je kako bi uvođenje diferenciranih stopa u sustav PDV-a BiH imao bi negativne fiskalne učinke.

SUMMARY

The paper explores and identifies the advantages and disadvantages of a one-sided and multi-faceted tax model for VAT in BiH. The main objective of the research is to study the fiscal effects of introducing differentiated VAT rates in BiH. Indirect Taxation Authority in BiH is a state billing and control system for indirect taxes. Although there are many discussions and ideas about introducing differentiated rates within the VAT system in BiH, a one-sided model is still in place. The basic characteristics of the VAT system in Croatia and EU countries are also mentioned. By comparison with the VAT system in the EU countries, a conclusion is reached as to the effects of a multi-faceted model in BiH. VAT revenues take the first place in the BiH budget table, and it is very clear that the single-model model works perfectly in the taxation system. Although it is impossible to define precisely all changes if differentiated rates are introduced, research and testing lead to certain conclusions and results. The introduction of differentiated rates in the BiH VAT system would have negative fiscal effects.